

Odnos Ruske Federacije i Zapada kao uzrok sukoba u Ukrajini

Pavković, Šimun

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:733183>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

ODNOS RUSKE FEDERACIJE I ZAPADA KAO
UZROK SUKOBA U UKRAJINI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

ODNOS RUSKE FEDERACIJE I ZAPADA KAO UZROK SUKOBA U UKRAJINI

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Robert Barić

Student: Šimun Pavković

Zagreb
Rujan, 2024.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Odnos Ruske Federacije i Zapada kao uzrok sukoba u Ukrajini, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Robertu Bariću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao/ ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Šimun Pavković

Sadržaj:

1. Uvod	1-2
2. Novo strateško okruženje i djelovanje Rusije	3-10
2.1. Identitet Rusije i Zapada.....	5-9
2.2. Početno stanje u Rusiji.....	10
3. Rusija u 90-im godinama	10-18
3.1. Prvi čečenski rat.....	11-12
3.2. Rusija i NATO.....	13-18
4. Putinov dolazak	18-25
4.1. Putinov pokušaj popravljjanja odnosa.....	18-21
4.2. Širenje NATO-a.....	21-22
4.3. Odnos s EU.....	22-23
4.4. Obojene revolucije.....	23-25
5. Zaoštavanje odnosa	25-30
5.1. Nezavisnost Kosova.....	25-26
5.2. Intervencija u Gruziji.....	26-27
5.3. Istočno partnerstvo i novi <i>restart</i> odnosa.....	27-30
6. Ukrajina	30-38
6.1. Aneksija Krima.....	32-34
6.2. Rat u Donbasu.....	34-35
6.3. Predratno stanje.....	35-37
6.4. Invazija na Ukrajinu.....	37-38
7. Zaključak	38-41
Popis literature	42-45

Popis kratica:

ABM	<i>Anti-Ballistic Missile Treaty</i>
BiH	Bosna i Hercegovina
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i>
EU	Europska unija
IMF	<i>The International Monetary Fund</i>
KFOR	<i>Kosovo Force</i>
KPSS	Komunistička partija Sovjetskog Saveza
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i>
NGO	<i>Non-governmental organization</i>
NJDR	Njemačka Demokratska Republika
PfP	<i>Partnership for Peace</i>
SAD	Sjedinjene Američke Države
SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
START	<i>Strategic Arms Reduction Treaty</i>
UK	Ujedinjeno Kraljevstvo
UN	Ujedinjeni narodi
UNPROFOR	<i>United Nations Protection Force</i>
WTO	<i>World Trade Organization</i>
ZND	Zajednica neovisnih država

Zahvala:

Ovim putem zahvaljujem osoblju i profesorima na Fakultetu političkih znanosti koji su me obrazovali i naučili temelje političke znanosti. Zahvaljujem na znanju i tehnikama naučenim tokom studija. Posebno zahvaljujem svom mentoru, profesoru Bariću, na inspirativnim savjetima i savjesnom mentorstvu. Najveće zahvale idu mojoj obitelji i mojim roditeljima bez kojih ništa od ovoga ne bi bilo moguće. Zahvaljujem im na potpori, povjerenju i strpljenju.

Šimun Pavković.

1. Uvod

Hladni rat je obilježio drugu polovinu prošlog stoljeća. Podijelio je Europu i svijet na dva bloka te je baš ta podjela imala ogroman utjecaj na formiranje novih država nakon njegova završetka. Jedna od tih država je bila i Ruska Federacija. Ruska Federacija, koja je bila jedna od sovjetskih republika, tada je nastala kao jedna vrlo ekonomski slaba država. Njen nastanak je popraćen raspadom drugih komunističkih režima po cijeloj Europi. Države istoka i jugoistoka Europe, koje su nekada bile pod sovjetskim utjecajem, sada su postale demokracije. Time je novostvorena Rusija izgubila utjecaj u srednjoj i istočnoj Europi, te se našla u nezavidnom položaju. Rusija je sada država koja je izgubila status globalne supersile. SAD i njihovi saveznici su pobijedili u hladnom ratu. Uspjeli su proširiti ideale demokracije u sve države koje su nekada bile u sovjetskoj sferi utjecaja.

U takvoj situaciji započinje se razvijati novi odnos između Ruske Federacije i Zapada. Pod terminom Zapad misli se na SAD, njihove europske saveznika i NATO¹. U ovom radu koristit će se i termin „Rusija“ umjesto „Ruska Federacija“ radi lakšeg pisanja. Odnos dviju strana je vrlo dobro dokumentiran. Ovaj odnos je ključan jer je niz godina oblikovao sve događaje na svijetu. Devedesetih godina prošlog stoljeća stvari se mijenjaju. Analitičari shvaćaju snagu SAD-a i slabost Rusije. Isto se prepoznaje i potencijal koji Rusija može ostvariti. Rusija je država koja je mogla biti saveznik i ključan partner u oblikovanju globalne sigurnosti nakon hladnog rata. To se nije dogodilo. Rusija je očekivala da će ju Zapad prihvatiti onakvu kakva je. Nije bila spremna na drastičnu promjenu svojih politika i vrijednosti. Ovaj rad će istraživati razloge koji su od samog početka (1991. godine) obje strane spriječile u uspostavi odnosa, i zbog kojeg je Rusija ostala izolirana, a ta izolacija ju je na kraju dovela i u sukob sa Zapadom. Budući da se rat u Ukrajini vodi još od 2014. godine (ruska invazija izvedena u veljači 2022. godine je samo završna faza ovog sukoba), važno je istraživati uzroke tog rata. Rad će taj uzrok tražiti u odnosu između Rusije i Zapada. Ruski predsjednik Putin redovito govori da se ne bori protiv Ukrajinaca, već protiv NATO-a i Zapada. Može se pretpostaviti da je Ukrajina objekt u ovoj situaciji. Dva glavna aktera već su dugo u interakciji i Ukrajina je rezultat toga. Kako je odnos između Rusije i

¹ Pojam koji se, u međunarodnim odnosima, koristi kao kišobran za SAD, Europu i njihove saveznike. To su države koje dijele zajedničke vrijednosti i imaju slične ciljeve.

Zapada izazvao rat u Ukrajini? To je glavno pitanje na koje će ovaj rad pokušati odgovoriti. Ovime se pokušava dobiti nova dimenzija u objašnjavanju klasičnih sukoba.

Ovakvo istraživanje može pokazati jasnu putanju i kritične točke u stanju odnosa. Ključna je rekonstrukcija događaja i pitanje identiteta. Gledajući kako događaji i interakcije između Rusije i Zapada utječu na njihov odnos i time dovode do kulminacije u 2014. godini, može se doći do zanimljivih novih razloga i objašnjenja za sukob. Naravno, ovo istraživanje nije apsolutna istina, već analiza temeljena na detaljnom istraživanju i deduciranju iz već dokumentiranih izvora koji opisuju događaje. Rad će koristiti relevantne tekstove i radove provjerenih autora koji su stručnjaci i istražuju odnos Rusije i Zapada. Isto tako, koristit će se i službeni dokumenti, strategije i govori, koji prikazuju reakciju ili ciljeve određene države ili saveza.

Rad će istraživati ključne događaje koji su definirali odnos Rusije i Zapada od nastanka Ruske Federacije do danas. Događaji poput širenja NATO-a, ratova u Čečeniji, nezavisnosti Kosova, intervencije Rusije i SAD-a u različite države će biti neki od njih. Istraživanjem tih događaja, rad će pratiti promjene u odnosu Rusije i Zapada te prikazivati glavne točke pri kojima se dogodila važna promjena. Prvo ću predstaviti identitete i ciljeve Rusije i SAD-a. Drugi dio se bavi početnim stanjem u novonastaloj Rusiji. Istražuje period dobrog odnosa Rusije i Zapada. Smješta Rusiju u novo strateško okruženje i prati njena djelovanja. Nakon toga, analizira se odnos NATO-a i Rusije. Četvrti dio se bavi dolaskom Putina. Ovdje se istražuje širenje EU, rast terorizma i „Obojene revolucije“. Ovi događaji su ključni jer prikazuju gdje počinje borba za utjecaj u Ukrajini. „Obojene revolucije“ su predstavljale izazov ruskom utjecaju unutar njihove zamišljene sfere utjecaja. Spomenuti događaji su poslužili kao uvod u period zaoštavanja odnosa. Naime, događaji se nadovezuju jedni na druge. Peti dio se bavi zaoštavanjem odnosa. Period zaoštavanja odnosa će biti istražen kroz analizu nezavisnosti Kosova, lansiranjem Istočnog partnerstva i ruskom intervencijom u Gruziji. Šesti dio se bavi situacijom u Ukrajini. Od Majdan revolucije pa do sukoba rata u Ukrajini. Bavi se aneksijom Krima, početkom rata u Donbasu, političkom situacijom prije rata i samim početkom rata 2022. godine. Na kraju ću ponuditi zaključak. Teza ovog rada je da nikada uspostavljeni odnos, između Rusije i Zapada, je jedan od temeljnih razloga za današnji sukob u Ukrajini.

2. Novo strateško okruženje i djelovanje Rusije

Odnos Rusije i Zapada je bio, i još uvijek je, jedna od najinteresantnijih tema u međunarodnoj politici. Velik broj autora se bave ovom temom pa je jasno da je tema vrlo dobro istražena. Akteri, Zapad i Rusija, imaju velik utjecaj na međunarodnu zajednicu i često su njihove interakcije vrlo dobro dokumentirane. Kada se dogodi jedan vrlo važan i neočekivani događaj jasno je da dolazi do zahtijevanja objašnjenja i traženja istine. Isto tako, sukob u Ukrajini, koji je kulminirao ruskom invazijom izvedenom 24. veljače 2022, znatno je utjecao na svijet. Europljani, koji već desetljećima žive u miru nisu mogli ni očekivati da će taj mir biti narušen samo tako. Ovaj rat zapravo traje još od 2014. godine i aneksije Krima (Kyrydon i Troyan, 2022: 163). Rat, sila i dezinformacije su samo neki od alata kojima se akteri koriste kako bi postigli svoje ciljeve i ostvarili sebe. Ostvarili sebe, u smislu gdje pokušavaju postići situaciju i stanje u kojem su točno ono kakvima se identificiraju. Identiteti su važni, a tako misli i Alexander Wendt. On je uveo pojam „subjektivnog interesa“ koji definira kao uvjerenje aktera o zadovoljavanju potreba svog identiteta (Raos, 2016: 132). Uz već prihvaćene nacionalne interese (opstanak, samostalnost i gospodarska dobrobit) on je odlučio dodati i kolektivno samopoštovanje. To poštovanje, koje Zapad uživa, Rusija želi povratiti. Samopoštovanje je dio identiteta države i ono ponekad može igrati veliku ulogu u određivanju sljedećih koraka. Stoga, ovaj rad će istraživati identitete i percepcije oba aktera i smjestiti ih na početak njihova odnosa. To je bila 1991. godina, kada je pao SSSR, a SAD doživljava unipolarni trenutak. Postoji eksplanatorna vrijednost u proučavanju odnosa. Njihov odnos može pokazati razloge njihova djelovanja. Sama djelovanja su produkt promjene unutar odnosa. Sustav je recipročan. A to se sve događa imajući identitet na umu. Zato je važno prvo prikazati identitete i vrijeme u kojemu počinje odnos između Zapada i Rusije. Jedan od najvećih poznavatelja suvremene Rusije je profesor Richard Sakwa. On je dokumentirao i istražio proces nastanka moderne Rusije. Sakwa vjeruje da živimo u doba novog hladnog rata, ali ovaj rad će pokazati da je situacija kompliciranija. Anarhija je još jedan važan pojam. U konstruktivizmu, anarhija je konstrukcija. Ona je ono što države interpretiraju (Wendt, 1992). Istu stvar možemo vidjeti i danas. Rusija vidi Zapad kao silu koja ih okružuje. Sila koja steže обруč oko ruskih granica. Zapad na to gleda kao na širenje demokracije, visokog standarda života i kao sredstvo integracije. Akteri različito interpretiraju situaciju oko sebe pa to dovodi do različitih shvaćanja okoline. Jedan od glavnih istraživača ruskog identiteta i ideje je Andrei P. Tsygankov, koji istražuje vezu između ruske vanjske politike i ruskog

identiteta. On zaključuje da je velik dio ruske vanjske politike oblikovan njenim odnosom sa Zapadom. Tsygankov također objašnjava rusku vanjsku politiku kroz promjene ruskog identiteta (Tsygankov, 2016: 28). William Hill se bavi razvojem europskih sigurnosnih institucija te kroz njih objašnjava odnos Rusije i Zapada. Gerlinde Groitl istražuje odnose između Zapada, Rusije i Kine. Njena teza je da su se Kina i Rusija pretvorile u revizionističke sile jer smatraju da je zapadni svjetski poredak prijetnja njihovim interesima i ciljevima. Ovaj rad će proučavati samo dio knjige koji se tiče Rusije i Zapada (Groitl, 2023: 25). Svi ovi autori su dobro pokrili područje odnosa između Zapada i Rusije. Ovaj rad će koristiti radove navedenih, i drugih autora, kako bi dokazao da je odnos Rusije i Zapada jedan od uzroka sukoba u Ukrajini. Prekretnica u odnosu je 2014. godina. Tada odnos postaje negativan jer ponestaje prostora za kompromis. Odnos postaje igra nulte sume jer bi dobitak jedne strane značio gubitak druge.

Važno je da su nakon nekog velikog događaja, stvari jasno postavljene i linije precizno povučene. U prošlosti svaki veliki sukob, od Tridesetogodišnjeg rata nadalje, je završavao jasnim podjelama na gubitnike i pobjednike. Vrijedila su neka jasna pravila kojih su se svi držali. Vestfalski mir je utemeljio ključnu ulogu države i njenog suvereniteta. Postavljen je temelj budućih međunarodnih odnosa. Bečki kongres je idući primjer. On se održavao od 1814. do 1815. Na njemu je odlučeno kako će Europa izgledati nakon Napoleonovih osvajanja. Nekolicina država su bile jamci novog poretka i međunarodnog sustava (Jarrett, 2013). Drugi primjeri su Berlinski kongres (1878. godine), Versajski poredak i Drugi svjetski rat. Glavno obilježje svih tih ratova i njihovih mirovnih konferencija je jasnoća pobjednika i gubitnika. Točno se zna tko je izgubio, a tko ne. Gubitnici dobivaju precizirane kazne, gube teritorij, plaćaju ratne odštete ili se kompletno raspadaju. Nakon hladnog rata, nikakve konferencije nije bilo. Zapad je pobijedio, ali Rusija je smatrala da su obje strane pobijedile jer obje strane su mogle imati koristi od novonastale situacije. Sovjetske institucije iz hladnog rata, kao Varšavski pakt, su prestale postojati zajedno s SSSR-om. Zapad je zadržao NATO. U Rusiji se postavljalo pitanje o nužnosti NATO-a. Zapad mu je pronašao novu ulogu u Afganistanu i odlučio ga je proširiti na države iz bivšeg sovjetskog bloka (Sakwa, 2016: 4).

2.1. Identitet Rusije i Zapada

Nestankom SSSR-a, Rusija preuzima niz identiteta. Rusija se predstavljala Zapadu kao „normalna europska sila“. Ruski identitet ima temelje između slavenofila, komunista i euroazijanista. Putin je pokazivao elemente dvije od tri grupe. Slavenofili su grupa koja stavlja Rusiju kao predvodnika svih Slavena. Temelji se na tradicionalnim vrijednostima i ortodoksnom kršćanstvu. Pravoslavlje je temelj slavenofila jer, za razliku od katoličanstva, podčinjava religiju državnim interesima. To se vidjelo kada je ruski patrijarh Kiril javno podupro Putina i invaziju na Ukrajinu. Putin često naglašava vrijednosti tradicionalnog kršćanstva naspram dekadentnog i ateističkog Zapada. Slavenofili gledaju na Rusiju kao na tvrđavu koja štiti od zapadnih „vrijednosti“ (Tsygankov, 2023: 124-146). Pristaše euroazijanizma² vide Rusiju kao izuzetnu civilizaciju. Kulturno, politički i geopolitički. Rusija ima jedinstven položaj u svijetu, jedinstvenu povezanost s državama diljem svijeta. Euroazijanizam može biti ekspanzionistički i može graditi mostove. Putin je koristio obje inačice. Ekspanzionizam je pokazao u svojim interakcijama s državama post-sovjetskog prostora (Tsygankov, 2023: 53-83). Gradio je mostove s Kinom i Iranom te sa Srbijom. Države koje su geografski daleko jedna od druge, ali Rusija je euroazijska država koja ima veze sa svima njima. Obje grupe su se mijenjale tijekom godina, kao i Rusija. U početku su bile prozapadne, ali pogoršanjem odnosa postaju sve kritičnije. Istaknuo bih i ideju izuzetnosti koju dijele i Rusija i Zapad. Rusija sebe vidi kao izuzetan narod. Nazivaju Moskvu „Treći Rim“ i smatraju da joj je misija braniti svoje izuzetne vrijednosti i ostale narode koje ih dijele. Zapad također, posebice SAD, vidi sebe kao izuzetnu civilizaciju (Tsygankov, 2023: 6-8). Vjerovanje u izuzetnost je problematično jer postavlja jednu civilizaciju iznad drugih, a to nije pogodno za razvoj pozitivnih odnosa.

Prostor je jedan od najvažnijih odrednica ruskog identiteta. U ruskoj vanjskoj politici, identitet je dodijeljen teritoriju. Ljudi na tom teritoriju su drugačiji od ostalih ljudi, imaju drugačija politička pravila i drugačije upravljaju društvom. Ovakvo razmišljanje potpada pod predmet podučavanja geopolitike. Geopolitika je iznimno važna za orijentiranje Rusije u međunarodnim odnosima. Rusija je zemlja koja se prostire na dva kontinenta, Europom i Azijom, te smatra da je ključno

² Euroazijanizam je ideološka i socio-politička struja ujedinjena u konceptu ruske kulture kao ne-europskog fenomena. Euroazijanizam podrazumijeva kombinaciju zapadnih i istočnih osobina, stoga Rusija pripada i Istoku i Zapadu (Dugin, 2014).

imati odnose s državama na oba kontinenta (Leichtova, 2014:17-21). Rusija odlučuje da će zadržati svoj status kao velika sila (iako u tom trenutku to nije) tako da će zadržati ključnu ulogu na teritoriju bivšeg SSSR-a. To su učinili osnivanjem Zajednice neovisnih država (ZND)³ krajem 1991. godine. ZND je trebao poslužiti kao okvir kojim bi se bivše zemlje SSSR-a međusobno pomagale, ulagale i razvijale. Trebala je poslužiti i kao alat kojim bi se građani mogli slobodno kretati prostorom ZND-a. Kapital se također trebao slobodno micati, kao i radnici. Zajednica je služila i da održavaju mir i red u regiji (Voitovich, 1993). Putem njega, članice su raspodijelile sovjetske resurse i opremu, ali i uredili odnose međusobno. U Minsku, koji je bio i središte ZND-a, je dogovoren „ZND više brzina“ jer su neke države vidjele ZND kao nadnacionalno tijelo, a neke kao okvir za mirno razilaženje iz bivšeg SSSR-a (Sakwa, 2002: 375-387).

Rusija sigurnost shvaća kroz kontrolu. Demokracija je nemoguća u Rusiji jer Rusija sigurnost shvaća kroz prizmu kontrole. U Rusiji država nije tu da bi pomogla građanima, Rusija je tu da građani pomognu njoj. Rusija je ideal i cilj na kojem se cijelo vrijeme radi. Dužnost je svih građana da očuvaju tradicionalne i samostalne ruske vrijednosti (Arbatova, 2019: 13-14). Rusija kao imperij ili moderan nastavak Ruskog Carstva je ideja kojom se znanstvenici često bave. Ruski nacionalni identitet se počeo razvijati tijekom 19. stoljeća u Ruskom Carstvu. Nacionalna homogenizacija je provedena pod utjecajem državne i ruske ortodoksne crkve. Budući da je Rusko Carstvo bilo multietničko, razvijali su se i brojni drugi nacionalni identiteti (ukrajinski, litavski, poljski, tatarski i dr.). Razvijanjem različitih nacionalnih identiteta dolazi do slabljenja odanosti prema Ruskom Carstvu. Ruski carevi su pokušali riješiti taj problem kroz rusifikaciju – nametanje ruske kulture, običaja, jezika i vjeroispovijesti. To je učinjeno na administrativnoj i kulturnoj razini. Kako bi smanjili utjecaj plemstva, ruski carevi su se oslanjali na novu ideologiju nacionalizma kako bi stvorili odane građane koji bi bili dio ruske etno-političke nacije. (Kappeler, 2004). Rusifikacija nije riješila problem nacionalne diversifikacije pa je to postao problem i za SSSR. Sovjetski Savez je to pokušao riješiti uspostavom federalnih jedinica na

³ U početku ZND je zamišljen kao savjetodavno tijelo. ZND-u su se priključile bivše članice SSSR-a (osim tri baltičke republike). Ideja je bila da se politike članica zajednički formuliraju i donose, ali svaka država je vodila svoju vanjsku i ekonomsku politiku. Rusija je vidjela većinu sovjetskih institucija kao svoje, a ostale članice ZND-a su gradile svoje institucije iznova. Rusiji je jedan od ključnih ciljeva bio zadržati utjecaj i dobre odnose s državama bivšeg SSSR-a. ZND je bio ključan okvir putem kojeg su članice postajale samostalne države (Voitovich, 1993).

nacionalnom principu i davanju značajnih koncesija manjinskim narodima. Dolaskom Staljina na vlast, nasilno se nameće sovjetski nacionalizam. Glavne odrednice identiteta su bile „sovjetski čovjek“, ahistorizam, modernizam i klasna borba (Tsygankov, 2023:124-146). Ovaj identitet je bio institucionaliziran i nametnut građanima. Uniformnost i centralizacija su bile glavne osobine režima te je time položaj drugih nacija unutar SSSR-a pogoršan. Uvođenjem perestrojke ovaj sustav puca. To je razlog zašto Rusija ne može postati normalna nacionalna država. Multinacionalnost stanovništva je problem koji su vladari Ruskog Carstva i SSSR-a pokušali riješiti, prvo rusifikacijom pa potom sovjetskom nacionalizacijom. Ovi trendovi su prisutni i u suvremenoj Rusiji. Multinacionalnost i reakcija centra vlasti na probleme nastale uz rusifikaciju su razlog zašto se Rusija ne može odvojiti koncepta imperija (Ilnytzkyj, 2007: 52-56).

Zapad je nazivan mnogim imenima. *Slobodni svijet*, *Pax Americana*, *Pax Democratica* ili *Atlantski svijet*. Sve one označavaju istu stvar. Zapad se odnosi na SAD, Australiju, Novi Zeland, Južnu Koreju, Japan te Europsku Uniju i ostale razvijene europske države. Neki izvori svrstavaju države Latinske Amerike u Zapad kao i bivše kolonije europskih sila koje su danas demokracije (*Commonwealth*). Međunarodni poredak je oblikovan od strane Zapada i poglavito od najjače države-Sjedinjenih Američkih Država. Ovakav međunarodni sustav se gradi još od kraja Prvog svjetskog rata. Ideje kao UN je pokušana u obliku Lige Naroda koja nije uspjela (Groitl, 2023: 127-136).

Glavni čimbenici identiteta Zapada se sastoje od nekoliko vrijednosti. Većina tih vrijednosti je temeljena u liberalnoj teoriji. Prva i glavna odrednica je demokracija. Zapad inzistira na demokratski izabranim vlastodršcima u svakoj državi. Uz demokraciju, važna je i vladavina zakona. To uglavnom podrazumijeva i podjelu vlasti na tri grane: izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Zapad je često isticao i individualne vrijednosti, a to su ljudska prava i slobode. Ovo je jedna od glavnih točki prepirki između Zapada i Rusije. Rusija ne shvaća individualna prava ozbiljno kao Zapad, što se vidi u njihovom odnosu prema neistomišljenicima s režimom. Najrecentniji primjer bi bio Aleksej Navaljni (BBC). Treći stup zapadnjačkih vrijednosti su ekonomija tržišta i slobodna trgovina. SAD su to poticale i izvezile svojim saveznicima koji su to proširili na gotovo cijeli svijet. Najbolji primjer toga je Eurozona unutar EU. Države unutar Eurozone imaju istu valutu i dio su jedinstvenog slobodnog tržišta. Tržište koje se sastoji od sloboda dobara, kapitala, rada i kretanja. Najbolji primjer u ekonomske slobode i integracije unutar EU

(consilium.europa.eu). Posljednje vrijednosti su možda i najvažnije za ovaj rad. To su pravo na samoodređenje i sigurnost. Pravo na samoodređenje će biti točka prijepora na nekoliko situacija. Kosovo je možda najbolji primjer. Sigurnost je jedna vrijednost na koju i Zapad i Rusija stavljaju ogromnu važnost. Problem nastaje jer ih svaka strana drugačije percipira (Groitzl, 2023: 142).

Najjaču poziciju nakon Drugog svjetskog rata su imale SAD. Za razliku od Rusije, SAD nisu carstvo već hegemon u liberalnom poretku. One su vođa Zapada još od 1945. godine. To se dogodilo jer su europski saveznici odlučili pozvati SAD da vodi zapadni svijet. To su učinili jer im je trebala ekonomska pomoć koje su mogle pružiti jedino SAD. Drugi razlog je bila činjenica da su stranke centra u zapadnoeuropskim državama htjele iskoristiti američku prisutnost kao potporu i smanjiti utjecaj ekstrema s ljevice i desnice. Europske države su prihvatile i američke vojne snage jer su smatrale da su potrebne kako bi odvratile SSSR. Nisu se bojali pretjeranog utjecaja SAD-a jer su one bile relativno daleko, preko Atlantskog oceana, ali SSSR je bio blizu. SAD više nema utjecaj kakav su imale 1945. godine. Iako su i dalje jedina država koja se može nazivati „super silom“, utjecaj im je oslabio radi pojavljivanja regionalnih sila. To su Rusija i Kina koje su snažne zemlje, ali vojno i dalje iza SAD-a. Europa ostaje ključno područje u američkoj vanjskoj politici. Ne može se govoriti o „liberalnom imperiju“ jer su europske države i SAD ušle u saveznički odnos voljno. Obje strane su imale svoje ciljeve i interese, ali SAD nije nadređen svojim saveznicima. Većinu svojih ciljeva u Europi SAD je ispunio jer su ciljevi zapadnoeuropskih država i SAD-a bili jednaki. Bilo je važno ispuniti te ciljeve (zaustaviti širenje komunizma npr.) kroz usku suradnju sa saveznicima. SAD su bile vođa jer su savezničke države uvijek pratile reakcije i ciljeve SAD-a prije svog djelovanja. SAD su prihvatile vodstvo Zapada kao svoju odgovornost, a europske države su dale svoj pristanak i istinski sudjelovale u ispunjavanju zajedničkih ciljeva (Lundestad, 2012: 92-128).

Glavni problem u odnosu Rusije i Zapada su različita očekivanja. Rusija je očekivala da će biti prihvaćena kao jednaki i važan član u novoj svjetskoj strukturi. Ideja „Veće Europe“, prema kojoj je Rusija neizostavni dio kontinenta, je promovirana od strane Gorbačova i nakon njega, Jeljcina. Ta ideja se zvala „politika novog razmišljanja“. Ona je pokazivala rusku želju za transformacijom europske političke i sigurnosne strukture. Gorbačov je iskazivao važnost pluralizma i suradnje. Za Rusiju, zajednička i obostrana transformacija je bila očekivana. Zapad

je očekivao proširenje institucija i sigurnosnih okvira koji su već postojali. Time Rusija nije dobila priliku da bude ravnopravni član u izgradnji novog poretka, već samo članstvo u postojećem Zapadu (Sakwa, 2021: 5-7). Time bi Rusiji pripala podređena uloga koja im nije bila prihvatljiva. Rusija je htjela sudjelovati u formulaciji politika, a ne biti podređena odlukama SAD-a.

Problem je bio u različitom shvaćanju završetka hladnog rata. U Rusiji, prihvaćeno je uvjerenje da hladni rat nitko nije izgubio, već da su svi pobjednici. Na Zapadu, a posebice u SAD-u, došlo je do stvaranja naracije o pobjedi. Rusija, uz svoju tradiciju, veličinu i ekonomski potencijal, nije htjela biti svedena na običnu članicu zapadnih institucija. Zapad nije bio spreman ponuditi vodeću ulogu Rusiji. Zbog toga se održao negativni mir. Profesor Sakwa definira negativni mir kao: „Mir definiran ekspanzijom jednog specifičnog poretka, a ne kraj svih „pod-blokova“ (Sakwa, 2023: 54). Rusija je bila pobornik poretka baziranog na UN-ovoj povelji (međunarodni suvereni mir,) a SAD i Zapad su svoj politički i ekonomski razvoj, kao primjer, htjeli primijeniti na ostatak svijeta (liberalna hegemonija). Rusija je očekivala da će novo sigurnosno okruženje biti organizirano kao nekakva paneuropska organizacija. Rusija je vidjela CSCE (*Conference for Security and Cooperation in Europe*) ili KESS (Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji), kao organizaciju u kojoj bi imala glas i utjecaj. CSCE mijenja ime u OSCE (*Organization for Security and Cooperation in Europe*) ili OESS (Organizacija za europsku sigurnost i suradnju) 1994. godine. Ova organizacija je trebala poslužiti kao forum za izgradnju sigurnosnih institucija i institucija za zaštitu ljudskih prava. Budući da se odluke u OESS-u donose konsenzusom, ni Rusija ni Zapad nisu mogli provesti svoje politike. Zapad je nastavio provoditi svoju viziju i interese za Europu kroz NATO i EU, organizacije u kojima Rusija nije član. Rusija, stoga, nije sudjelovala u odlučivanju o ključnim europskim sigurnosnim pitanjima jer ni u EU, ni u NATO-u, nije bilo mjesta za nju. Rusija nije mogla postati član EU, ni NATO-a zato što nije dijelila sve vrijednosti sa Zapadom. Moskva je htjela zadržati dominaciju nad područjem bivšeg SSSR-a što nije bilo u skladu s liberalnim vrijednostima. Rusija je također htjela imati i određeni veto unutar institucija u kojima bi bila član, ali Zapad nije bio spreman na to. Rusija je htjela biti dio nove post-hladnoratovske europske strukture kako bi transformirala taj poredak, a ne nastavila zapadnu agendu i proširila ju na istočnu Europu i svoje susjedstvo (Hill, 2018: 6-10).

2.2. Početno stanje u Rusiji

Boris Jeljcin je postao predsjednik parlamenta Rusije 1990. godine. Gorbačov je bio nepovjerljiv prema njemu jer nije vjerovao njegovim ciljevima i motivima. Sukobili su se oko samostalnosti Rusije i izlaska iz SSSR-a. Nakon referenduma koji je potvrdio volju građana o ruskoj samostalnosti i nestajanju SSSR-a, Jeljcin i predsjednici ostalih sovjetskih republika (Bjelorusija i Ukrajina) su uspjeli uvjeriti Gorbačova da popusti i prihvati rezultate referenduma. Jeljcin se morao suočiti i s pučem nezadovoljnih članova SSSR-ova parlamenta. Puč je zaustavljen, a KPSS zabranjen. Sve sovjetske institucije su zamijenjene ruskima. Rusija je započela s preuzimanjem sovjetskog centralnog aparata, ekonomije i infrastrukture. Početkom prosinca 1990. godine dogovoreno je da će se SSSR raspasti, te je kao službeni datum definiran 31. prosinca. Odluka je donesena Bjelovješkim sporazumom⁴ i potpisima republika Rusije, Bjelorusije i Ukrajine. Ruska Federacija nastaje s Jeljcinom kao predsjednikom, a Gorbačov gubi svu moć (Sakwa, 2002: 31-38).

3. Rusija u 90-im godinama

Početno stanje u Rusiji je bilo obilježeno entuzijazmom i željom za povezivanje sa Zapadom. Vodstvo Rusije je bilo svjesno slabosti Rusije naspram SSSR-a koji je bio supersila. Rusija je bila slaba i u ekonomskom smislu. Za Moskvu je bilo ključno da definira svoje nacionalne ciljeve. Boris Jeljcin i njegov ministar vanjskih poslova Andrej Kozirev su smatrali da je Rusiji mjesto na Zapadu. Prozapadna struja je bila najjača početkom desetljeća. Ovakav stav prema Zapadu će se mijenjati sredinom 90-ih godina. Ovaj period je obilježen Prvim čečenskim ratom, ratom u Bosni i širenjem NATO-a. Ovo poglavlje će analizirati te događaje i prikazati kako su oni utjecali na odnose Rusije i Zapada. Ovaj period je također i izvor problema u odnosima dvije strane. Drugačije koncepcije sigurnosne strukture i svjetskog poretka su bile vidljive odmah na početku. Budući da su obje države htjele suradnju, ali nisu htjeli kompromitirati svoje ciljeve, do prave suradnje nije moglo ni doći.

⁴ Sporazumom je prestao postojati SSSR. Njime je osnovan ZND i uređeni su odnosi između bivših država SSSR-a. Ključno je bilo pravo na samoodređenje koje je omogućavalo sovjetskim republikama da uspostave nezavisne države. Sporazum je uključivao i jamstvo teritorijalnog integriteta potpisnica te pravo slobodnog kretanja građana (Sakwa, 2002).

Zapad je pretpostavio da je širenje liberalne vladavine i njenog sigurnosnog sustava jednako novom svjetskom poretku. Rusija se mogla prikloniti i prihvatiti situaciju te time izgubiti ulogu velike sile. Jeljcin se fokusirao na transformaciju ekonomije iz planske u tržišnu ekonomiju. To čini „šok terapijom“ ruske ekonomije. Ona je bazirana na čvrstoj monetarnoj i kreditnoj politici, liberalizaciji cijena, privatizaciji, ponovnoj organizaciji bankarskog i poreznog sustava i strogoj kontroli proračuna. Kako bi se to ostvarilo ukinuta su ograničenja na plaćama i zabrane stranih ekonomskih aktivnosti. Cilj je bio smanjiti dotok rublje i spriječiti trošenje. Nije postignut željen učinak jer su tvrtke koje su imale monopol iskorištavale situaciju tako što su dizali cijene i smanjile proizvodnju (Sakwa, 2002: 282-285).

U opisanoj situaciji Rusiji je bila potrebna praktična pomoć, a ne savjetodavna. Jeljcin se sukobljavao s ostalim frakcijama radi svog odnosa sa Zapadom. Zapad je želio da Jeljcin ostane na vlasti jer je on bio vođa s kojim su mogli pregovarati i bio je voljan surađivati. Zapadu je također bila važna i kontrola oružja i nuklearnih bojnih glava. Stoga su održali sastanke s čelnicima Ukrajine, Kazahstana i Bjelorusije kako bi dogovorili predaju svih nuklearnih oružja na teritorij RF. To su učinili potpisivanjem Budimpeštanskog memoranduma iz 1994. godine, predana su nuklearna oružja, a Ukrajina je dobila jamstva da neće biti napadnuta od RF. Glavna agenda Zapada u odnosima s Rusijom je bila održavanje sigurnosti (Hill, 2018: 105-107).

3.1. Prvi čečenski rat

Jeljcin je imao dva cilja. Prvi je bio da Rusija postane civilizirana zemlja, a drugi privući što više potpore ostvarenju tog cilja, bila ona demokratska, politička, ekonomska ili socijalna. Vladao je značajan prozapadnjački stav. Ta potpora je uskoro pala zbog loše ekonomske situacije u Rusiji, lošeg standarda života i političke krize iz 1993. godine. Sukob Jeljcina i parlamenta je pokazao da Rusija neće biti kao ostatak Europe. Jeljcin se ponašao autokratski, granatirajući zgradu parlamenta i raspuštajući ga, te povećao moć izvršne vlasti gdje bi predsjednik vladao dekretima (Boban i Cipek, 2017: 22-30). Rusija se fokusirala na izgradnju i jačanje svoje zemlje iznutra. Ruski građani nisu bili zadovoljni situacijom u državi. Unatoč pozitivnim događajima u izgradnji odnosa sa Zapadom, kao što je bilo potpisivanje Sporazuma o partnerstvu i suradnji iz 1994. godine s Europskom unijom, situacija u Rusiji je bila zabrinjavajuća za Zapad. Uz lošu ekonomsku situaciju nastao je problem u Čečeniji. Čečenija je proglasila nezavisnost 1991. godine. Budući da je Jeljcin bio fokusiran na obnovu i uspostavljanje sigurnosti i kontrole unutar

Rusije, samostalnosti nakon puča u kolovozu 1991. godine nisu bile tolerirane. Nakon odbijanja Federativnog sporazuma od strane čečenskog čelnika Džohara Dudajeva, Rusija je pokušala srušiti njegovu vlast putem financiranja njegovih protivnika. Oni su pokušali izvesti puč koji je bio neuspješan te Jeljcin pokreće vojnu intervenciju krajem 1994. godine. Čečeni su koristili taktiku gerilskog ratovanja. Ruska vojska je pretrpjela teške gubitke, ali je uspjela ući u Grozni. Rat se nastavio u ostalim dijelovima Čečenije sve do 1996. godine i potpisivanja Sporazuma iz Khasavyurta. Ruska vojska se povukla, a Čečenija zadržala samostalnost do 2001. godine. Dudajev je ubijen ranije te iste godine, ali njegovi pristaše nastavljaju rat. Čečenija nikada nije kompletno bila pacificirana, čak i uz povlačenje Rusije (Morrissette, 2010: 188-190).

Rusija je Prvi čečenski rat okarakterizirala kao sukob bez pobjednika, ali realnost je da je njihova vojska poražena. Rat u Čečeniji je prikazao slabost, zastarjelost i neorganiziranost ruske vojske. Jeljcin se odlučio za napad iz više razloga. Nije mogao dopustiti da jedna republika postigne status samostalne države. Izgledao bi kao da nema kontrolu nad svojom državom i to bi Rusiju pokazalo u lošem svjetlu. Drugo, ovim sukobom si je htio povećati popularnost među glasačima jer je postao nepopularan radi ekonomske situacije (Groitl, 2023: 161-163). Zapad nije imao volje, ali ni želju da se uključi u sukob. Prepustili su Rusiji da intervenira. Smatrali su da Rusija ima interes u održavanju stabilnosti unutar „bliskog susjedstva⁵“. Zapad je bio ohrabren uspješnošću demokratizacije u Rusiji i dosljedan u potpori Jeljcinu kao reformatoru da je dopuštao ruske intervencije. Predsjednik Clinton je dao podršku Jeljcinu u ovom sukobu, iako su prekršena brojna ljudska prava za vrijeme rata. Zapad je dopuštao Rusiji da rješava krize i iz razloga jer je razmišljao globalno, a Rusija još uvijek lokalno. U tom trenutku Zapad se nosio s problemima raspada Jugoslavije, Iraka i arapsko-izraelskog sukoba što je Rusiji donijelo znatno manje nadzora i više tolerancije u njenom djelovanju (Hill, 2018: 108-109).

⁵ Blisko susjedstvo je ruski naziv za bivše države SSSR-a. Tim nazivom Rusija diferencira post-sovjetski prostor od ostatka svijeta. Jedan od temeljnih ruskih interesa je utjecaj u bliskom susjedstvu za koje smatraju da su drugačije od ostalih suverenih zemalja. Rusija smatra da ima poseban status u odnosu prema državama bliskog susjedstva radi zajedničke prošlosti. Zemlje bliskog susjedstva nisu tretirane kao prave samostalne zemlje od strane Rusije zbog ruskih interesa i ciljeva na njihovom teritoriju (Götz, 2022).

3.2. Rusija i NATO

Raspadom SSSR-a NATO je ispunio svoju prvotnu zadaću. Zadržao je i zaustavio širenje sovjetskog utjecaja i ideologije. Pokazao se kao sigurniji i uspješniji vojni savez. Nestanak SSSR-a omogućio je državama koje su nekada bile pod njegovim utjecajem da se pridruže drugim međunarodnim organizacijama i sigurnosnim savezima. Brojne države su htjele postati članovima NATO-a te je postojao veliki interes za proširenje (Sakwa, 2023: 66).

Nemoguće je govoriti o ovoj temi, a da se ne spomene ruski argument o prekršenom obećanju Zapada. Naime, Rusija i njeni dužnosnici tvrde da su dobili obećanje 1990. godine, da se NATO neće širiti ako u tom trenutku pristanu na ujedinjenje Njemačke. Njemačka je ujedinjena, ali NATO se proširio. Sastanci, za kojih se pregovaralo o širenju NATO-a i ujedinjenu Njemačke, su se dogodili početkom 1990. godine. Vodili su ih Gorbačov, državni tajnik SAD-a James Baker i njemački ministar vanjskih poslova Hans-Dietrich Genscher te njemački kancelar Helmut Kohl. Sovjeti su prihvaćali ujedinjenje Njemačke, iako nevoljko, s uvjetom da se NATO neće širiti na istok Njemačke (područje bivšeg NJDR-a). Ostatak istočne Europe nikada nije ni raspravljan jer su svi tada još smatrali da će Varšavski ugovor preživjeti u transformiranoj ulozi. SSSR je više bio zabrinut zbog brzog njemačkog ujedinjenja, ali su na kraju popustili. Njemačka je ujedinjenja, a teritorij bivše Njemačke Demokratske Republike je dobio „poseban vojni status“ bez savezništva. Postoje transkripti sastanaka, s obje strane, koji se slažu kako obećanja nije bilo (Kramer, 2009). Iako ništa nije točno obećano, najnovija istraživanja pokazuju da se snažno aludiralo i da su obje strane mislile da se to obećanje odnosi i na ostatak Europe, a ne samo na ujedinjenu Njemačku. Na Zapadu su postojale želje da se NATO proširi, ali su smatrali da se to mora pažljivo i postupno učiniti. Budući da je postojao veliki interes za članstvo, Zapad je počeo razmatrati na koji način bi to postigao. Nije htio odmah primiti sve države bivšeg istočnog bloka u NATO. Smatrali su da bi to razvodnilo strukturu i djelovanje samog saveza. Isto tako, nisu htjeli dopustiti ni da Rusija to shvati kao neprijateljski čin. Srednjoeuropske države su se organizirale u Višegradsku grupu (Poljska, Mađarska i Čehoslovačka) kako bi zajedničkim snagama postigle svoje vanjskopolitičke ciljeve pristupa NATO-u i Europskoj zajednici. Zapad je stoga odlučio osnovati Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju (NACC) 1991. godine. To su učinili kako bi dali prostor državama koje žele postati punopravne članice za razgovor i suradnju. Sjevernoatlantsko vijeće za suradnju je zamijenjeno Euroatlantskim partnerskim vijećem 1997.

godine. Ono je nudilo sveobuhvatan politički okvir za suradnju sa zemljama partnerima (Sarotte, 2021: 125-127).

Zapad je bio podijeljen oko pitanja širenja NATO-a. Clintonova administracija je također bila podijeljena, a njihovo rješenje je bilo Partnerstvo za mir⁶ predstavljeno 1994. godine. PFP je poslužilo kao okvir putem kojeg su sve europske države mogle sudjelovati u suradnji s NATO-om. PFP je načinjeno kako bi kupilo vremena da se obje strane suoče s realnošću. Na Zapadu se više nije raspravljalo o tome hoće li se NATO širiti, već kada i na koji način. Glavni razlog je bio sigurnosni vakuum koji je ostao u Europi nakon raspuštanja Varšavskog ugovora. Zapad je htio osigurati demokratski razvoj i integraciju zemalja koje su nekada bile komunističke, ali bez da naiđe na veliki ruski otpor.

Za vrijeme Gorbačova, SSSR i Rusija nisu shvaćali zašto je NATO uopće potreban u Europi. Smatrali su da je Rusija prihvaćanjem demokratskih vrijednosti i liberalizacije prestala biti ideološki neprijatelj SAD-u i Zapadu te da postojanje NATO-a više nema smisla. Očekivali su da će Zapad i Rusija zajedno kao jednaki partneri reformirati novu europsku i svjetsku sigurnosnu strukturu. Čak ni neki od najvećih podupiratelja Zapada i njihovih vrijednosti u Rusiji, kao tadašnji ministar vanjskih poslova Andrej Kozirev, nisu gledali blagonaklono prema NATO-u. Kozirev je savjetovao Jeljcina da postupno gradi odnos sa Zapadom zasnovan na povjerenju i suradnji. Problem je bio taj što je taj odnos bilo teško opravdati pred ostalim ruskim političkim frakcijama i ruskim građanima. Naime, kritičari suradnje sa Zapadom, nacionalisti i komunisti su kritizirali Jeljcina i Kozireva zbog njihove vanjske politike. Tvrdili su da Zapad nije poslao dovoljno financijske pomoći. Rusija je očekivala znatno veću pomoć, ali ju nije dobila. Jeljcin je shvatio da NATO planira širenje na istok. Uputio je svoje kritike Clintonu i naglasio da se odnosi Rusije i SAD-a kreću prema „hladnom miru“ (Williams, 1994).

U Europi je postojala bojazan o manjku sigurnosti. Stoga je velik broj država rado pozdravio NATO. Bivše komunističke države su također željele biti dio njega jer nisu imale dovoljno svojih

⁶ Okvir kroz koji su potencijalne članice NATO-a mogle surađivati sa Zapadom. PFP je poslužio kako bi uspostavio odnose s srednjom i istočnom Europom. Program je poslužio i kako bi olakšao širenje NATO-a, ali i ojačao demokratski poredak u post-komunističkim zemljama. Kroz PFP članice su izvršavale vojne zadatke, donosile vojne planove i surađivale s NATO-om (Sarotte, 2021).

obrambenih snaga. Dodatan faktor nesigurnosti su bili i sukobi na području bivše Jugoslavije. SAD se nisu htjele miješati u sukobe jer su smatrali da na području bivše Jugoslavije nemaju nijednog saveznika zbog kojeg bi se isplatilo intervenirati. S druge strane, države Europe poput Njemačke, Francuske i Velike Britanije su htjele pokazati samostalnost i sposobnost novo organizirane Europske unije. Prvotni plan je bio zadržati Jugoslaviju onakvu kakva je, bez secesije. Povećanje nasilja i otkriće koncentracijskih kampova je pogoršalo situaciju. UN je poslao mirovnu misiju UNPROFOR koja je trebala štiti civile, ali nije bila uspješna. Stoga, SAD je odlučio preuzeti inicijativu jer su europske države bile podijeljene oko načina kako riješiti sukob. Velika Britanija i Francuska su se protivile bilo kakvoj intervenciji, a Njemačka je bila naklonjena Sloveniji i Hrvatskoj. Nakon brojnih napada na civile, NATO je uz suradnju s Rusijom i UN-om otvorio zaštitnu zonu oko Sarajeva. Rusija je sudjelovala u radu Kontakt grupe iz 1994. godine s Velikom Britanijom, Francuskom, SAD-om i Njemačkom. Njemačka i SAD su bili za vojne akcije protiv bosanskih Srba, dok je Rusija bila za kreiranje Republike Srpske i smanjenje sankcija Jugoslaviji. Rusija je također bila protiv NATO bombardiranja i za to su krivili SAD. Smatrali su da je korištenje NATO-a i upotreba sile na unilateralan način velika ugroza za njihove odnose (Leigh-Phippard, 1999: 316-319). Kombinacija bombardiranja od strane NATO-a i uspješnih operacija hrvatskih snaga u Bosni i Hrvatskoj, Milošević je bio prisiljen na pregovore. Dogovor je postignut u obliku Daytonskog sporazuma iz 1995. godine (Larsdotter, 2012: 60-82).

NATO je pokazao svoju promijenjenu ulogu na području bivše Jugoslavije. On više nije bio samo obrambeni savez zemalja zapadne Europe već je djelovao van država članica i direktno sudjelovao u donošenju stabilnosti i sigurnosti na europskom kontinentu. NATO je isto tako pokazao da je glavni okvir putem kojeg SAD može utjecati na europske sigurnosne procese. Ovaj sukob je pokazao i slabu razvijenost vojnih sposobnosti europskih država. SAD je nastavio s ulogom predvodnika u Europi. Važno je bilo osigurati i suradnju s Rusijom. Rusija je cijelo vrijeme sudjelovala u pregovorima o donošenju mira. Moskva je imala različite ciljeve od SAD-a, ali je nastavila sa suradnjom. Sudjelovali su i u vojnim aktivnostima. Glavna točka prijepora je bilo korištenje NATO-a, ali i Rusija je vidjela da bez NATO-a kao sigurnosnog okvira ne bi bilo moguće uspostaviti mir u Bosni te ne bi došlo do konsenzusa s drugim europskim državama (Hill, 2018: 81-84).

NATO je nastavio biti točka prijepora u odnosu Zapada i Rusije. UN je dao mandat NATO-u da izvede misiju IFOR⁷ (*Implementation Force*). U toj misiji je sudjelovala i Rusija te ostale članice NATO-a i partneri. Misija je trebala pomoći u održavanju mira i rekonstrukciji države (Sarotte, 2021: 234). Amerikanci su odlučili da je potrebno proširiti NATO. Sukobi na prostoru bivše Jugoslavije nisu bili glavni razlog za takvu odluku, ali su pridonijeli osjećaju nesigurnosti u Europi. Čak je i Francuska signalizirala da je spremna vratiti se u vojnu strukturu NATO-a jer su vidjeli da Europa, sama, ne može proizvesti efektivnu i stabilnu sigurnosnu strukturu.

Rusija nije dobila pravo sudjelovanja u odlučivanju koje će države ući u NATO. Amerikanci su svejedno htjeli dobiti nekakvo odobravanje od Rusije. Željeli su zadržati Borisa Jeljcina kao predsjednika Rusije (ruski izbori 1996. godine) koji je tada imao slabu podršku ruskih građana. Drugo, željeli su smanjiti troškove proširenja. To je uključivalo financijske troškove, ali i troškove u odnosu s Rusijom. Pregovori oko proširenja su bili otežani američkim predsjedničkim izborima i imenovanjem novog ruskog ministra vanjskih poslova Jevgenija Primakova. Jeljcin je reizabran u srpnju 1996. godine uz dokaze o izbornoj prijevari. Zapad je znao za izbornu prijevaru, ali su bili voljni to dopustiti jer nisu željeli komunista Žirinovskog kao predsjednika Rusije. SAD su osiguravali Jeljcinu velika sredstva putem IMF-a te uvjeravali zapadne saveznike kako je Jeljcin trenutno jedina prava opcija u Rusiji. Primakov je napravio grešku kada je samo natuknuo Zapadu da su voljni prihvatiti članstvo istočnoeuropskih država u NATO-u uz određene promjene unutar pristupnog ugovora (zabrana postave nuklearnog oružja, zabrana širenja vojne strukture...), ali to je na Zapadu protumačeno kao ruski pristanak na širenje (Sarotte, 2021: 253-257).

SAD i NATO su službeno uputili pozivnice Poljskoj, Češkoj i Mađarskoj 1997. godine. Rusija je nevoljko pristala na proširenje nakon zapadnog uvjeravanja o neširenju nuklearnih sposobnosti u

⁷ Operacija NATO-a pod mandatom UN-a koja je imala za cilj trajno održavanje mira u BiH nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma. U operaciji su sudjelovale NATO trupe, ali i trupe drugih država kao Rusija i Ukrajina. Trajala je od prosinca 1995. godine do prosinca 1996. godine. Važnost operacije je bila u tome da su u njoj sudjelovale trupe s Zapada i trupe drugih država (Sarotte, 2021).

Europi. Isto tako, Rusija je primljena u G7 koji je onda postao G8. Potpisan je i Osnivački akt⁸ 1997. godine. On je predstavljao dokument koji uređuje odnose između Rusije i NATO-a. Dokument prikazuje na koji način i u kojim područjima sigurnosti Rusija i NATO mogu surađivati: nuklearna sigurnost, održavanje mira, sprječavanje proliferacije oružja za masovno uništenje i pomoć u upravljanju krizama. S političke strane, ovaj dokument je izrazio strateško razumijevanje između NATO-a i Rusije. Dokument je trebao adresirati rusku zabrinutost oko formiranja nove vojno-sigurnosne strukture, proširenja NATO-a i rusku nemoć da utječe na ove događaje. Dokument izražava želju za mirnim i suradničkim odnosom između Rusije i NATO-a. Problem ovog dokumenta je da on nije formalni sporazum, već političko obavezivanje (deklaracija). Dokument također ostavlja prostor za promjenu postojeće strukture, ako dođe do kriza ili promjena u Europi (Hill, 2018: 133-137).

Jedna od najproblematičnijih NATO intervencija za Rusije je bila ona na Kosovu 1999. godine. Na Kosovu se vodio sukob između Srba i etničkih Albanaca. Srpska policija i vojska su bili napadani od strane paravojnih organizacija od kojih je najpoznatija bila Oslobođilačka vojska Kosova. To je bio odgovor na proces etničkog čišćenja Albanaca koji je pokrenuo Miloševićev režim. Zapadne države su ponovno formirale Kontakt grupu s istim članstvom (dodatak je bila Italija). Zatraženo je primirje i prestanak vatre te dopuštenje pristupa međunarodnim promatračima i pomoći (Weller, 1999). Unatoč tomu, sukobi su se nastavili te je NATO odlučio intervenirati bombardiranjem. Zapad nije htio da se ponovi Bosna u kojoj su prekršena brojna ljudska prava, a na Kosovu je postojalo dokaza o etničkom čišćenju Albanaca. Amerikanci nisu htjeli obavijestiti Rusiju o odluci jer nisu htjeli da Moskva upozori Miloševića. Pokrenuta je vojna operacija *Allied Force*. U početku su cilj bili samo vojni objekti, ali kada to nije urodilo plodom, povećan je broj i raspon ciljanih struktura. Cilj je bio natjerati Miloševića da povuče svoje snage s Kosova. Samo intenziviranjem zračne kampanje i dodatnim diplomatskim pritiskom je Milošević pristao na povlačenje s Kosova u lipnju 1999. godine (Barić, 2002: 196-197). Diplomatski pritisak se odnosio na izostanak ruske potpore. Rusija je uspjela ostvariti cilj ostanka Kosova u sastavu Savezne Republike Jugoslavije. Ono što im nije odgovaralo je glavna

⁸ Osnivački akt o međusobnim odnosima, suradnji i sigurnosti između NATO-a i Ruske Federacije (*Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation*).

uloga NATO-a u mirovnoj misiji. Nakon teških pregovora, Rusija i NATO su postigli dogovor oko zajedničke mirovne misije (KFOR).

Rusija je bila vrlo nezadovoljna nakon ovog događaja. Jeljcin i ruski politički vrh su imali sve većih problema zbog otpora od strane birokracije i ruskih elita. Sve je teže bilo održavati dobre odnose sa Zapadom i odolijevati napadima od drugih političkih rivala. Niži ešaloni ruske vojne i političke strukture su sve više negodovali i kritizirali Jeljcinov odnos i suradnju sa Zapadom. Rusija je vidjela misiju i intervenciju NATO-a na Kosovu kao potez geopolitičkog uzdizanja. Povezano s prvim proširenjem Saveza, reputacija NATO-a u Rusiji je drastično pogoršana. Ovaj događaj je promijenio rusku percepciju zapadnih vrijednosti, motiva i načina djelovanja. Vjerovali su da SAD koristi NATO i zaobilazi UN kako bi proširio svoju nadmoć (Hill, 2018: 166-169). Zapad je zaista uključivao Rusiju u raspravu, ali Rusija nije imala moć veta na donesene odluke. Mogla je samo negodovati jer da su imali moć veta zaustavili bi intervenciju kompletno. Budući da su svi dogovori između Rusije i Zapada, oko europske sigurnosti bili bazirani na obećanjima, Kosovo je utjecalo na smanjenje povjerenja između dvije strane. U Rusiji je postojao osjećaj da se događa ono čega su se kritičari Zapada bojali početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. NATO je opstao, nije se transformirao na način koji je Rusija htjela i sada širi svoj utjecaj ne mareći za međunarodne institucije i ruske interese.

4. Putinov dolazak

4.1. Putinov pokušaj popravljivanja odnosa

Početkom 21. stoljeća dolazi do promjene na čelnim pozicijama SAD-a i Rusije. Ruski predsjednik postaje Vladimir Putin 2000. godine. Američki predsjednik postaje George Bush 2001. godine. SAD je doživio teroristički napad 11. rujna 2001. godine. Iako je terorizam već bio problem, strane terorističke organizacije nikada nisu napale SAD na njihovu teritoriju. SAD je prebacio značajna sredstva i resurse izvan Europe jer su smatrali da je „rat protiv terora“ nužno dobiti. Pojačani su sukobi s Talibanima u Afganistanu i sukob s Irakom i Sadamom Husseinom. SAD je unilateralno donosio odluke i nije tražio savjete ni prijedloge od svojih saveznika. Tražili su asistenciju i podršku, ali su bili spremni djelovati samostalno.

Predsjednik Putin je odlučio popraviti odnose između Rusije i Zapada. Bio je vođen idejom novog realizma u međunarodnoj politici. Ona je podrazumijevala ostvarivanje strateških ciljeva

nacije. To bi se izvelo kroz integraciju u europske i svjetske strukture. Putin je pokušao učlaniti Rusiju u NATO, ali SAD su to odbile (Rankin, 2021). Zapad nije bio uvjeren u rusku predanost demokratskim i liberalnim vrijednostima. Ratovi u Čečeniji su pokazali da je Rusija voljna prijeći preko tih vrijednosti, ako će time postići svoj cilj. Zato su surađivali s Rusijom samo na zajedničkim problemima poput sigurnosti nuklearnog naoružanja i sprječavanja terorizma. Putin je pružio logističku pomoć te sudjelovao u razmjeni obavještajnih podataka u američkom djelovanju protiv Talibana u Afganistanu jer je smatrao da Rusija i Zapad imaju zajednički interes u sprječavanju terorizma. Otputovao je u SAD 2001. godine kako bi postigao dogovor sa SAD-om. Tražio je rusko članstvo unutar atlantske strukture, ali u ulozi pravog partnera, a ne samo sporednog igrača. SAD su ga odbile. Postalo je jasno da je strateško partnerstvo sa SAD-om moguće samo ako se prihvati američka agenda (Sakwa, 2017: 110-111). Unatoč tome, osnovano je Vijeće NATO-Rusija koje je služilo kao forum gdje su članice vijeća raspravljale o sigurnosnim problemima (nato.int) Vijeće, kao i PfP, je poslužilo samo kao instrument koji bi ublažio rusku reakciju na širenje NATO-a.

Iako je Putin htio obnoviti odnose sa Zapadom, razlike u očekivanjima između Zapada i Rusije su bile prevelike. Clinton je smatrao da će Rusija ili ostati slaba ili da će biti toliko transformirana da će slijediti američko vodstvo. Rusija je već imala takvu vanjsko-političku strategiju u doba kada je Moskva bila ekonomski oslabljena. S dolaskom Putina, ekonomija se oporavila, a ruska vojska je demonstrirala svoju moć u Drugom čečenskom ratu (Sakwa, 2017:161). Drugi čečenski rat je smatran, od strane Rusije, kao borba protiv terorizma. Poučena ratnim iskustvom s Kosova, Rusija je koristila svoju zračnu nadmoć i bombardirala neprijatelje. Rusija je nastavila s bombardiranjem, ali gerilske snage su se redovito vraćale (financirane od strane ostalih fundamentalističkih grupacija s Bliskog istoka). Stoga, Putin provodi referendum 2003. godine i donosi novi ustav kojim se daje više autonomije republikama unutar RF. Time dolazi do normalizacije odnosa s Čečenijom jer sve više ovlasti u vođenju rata i držanja mira se prebacuje na samu Čečeniju (Calzini, 2008). Rat je rezultirao velikim uništenjem infrastrukture i smrću velikog broja civila. Zapad je kritizirao Rusiju zbog kršenja ljudskih prava. Putin je smatrao da se problem ne treba gledati iz perspektive ljudskih prava, već kao borba protiv terorizma. Putin je računao na to da će zajednički interesi Zapada i Rusije moći biti temelj nove suradnje. Stoga je htio tu suradnju bazirati na zajedničkoj borbi protiv terorizma. Rusija je kritično reagirala na odbijenicu Zapada vezanu za izručenje jednog suradnika čečenskih vlasti

(Ahmad Zakaev⁹). Putin je počeo je vjerovati da Zapad namjerno ne želi pomoći Rusiji te da se nadaju kako će terorizam oslabiti Rusiju (Hill, 2018: 208). Nisu sve reakcije bile kritične. Kada su Rusi brutalno likvidirali teroriste u kazalištu koristeći neidentificirani bojni otrov (2002. godina, napad na Nord-ost), Zapad je osudio teroriste i izrazio suosjećanje s Rusijom (Eldani i Eldani, 2023: 67-71).

Uz popravak odnosa sa SAD-om i sprječavanja domaćeg i globalnog terorizma, Rusija je imala još važnih ciljeva u ovom razdoblju. Putin je tvrdio da će se fokusirati na domaću politiku. Mislio je na poboljšanje ekonomije i povećanje unutrašnje sigurnosti. Učvrstio je svoju moć tako što je njegova stranka „Ujedinjena Rusija“ imala većinu u parlamentu. Isto tako, smanjio je moć regionalnih dužnosnika tako što je promijenio zakon tako da su dužnosnici birani od strane centralne vlasti, a ne izborima. Na vanjskopolitičkom planu, Putin je posjećivao brojne europske države i države post-sovjetskog prostora. Odlučio je da ruska vanjska politika mora biti proaktivna, a ne reaktivna kao do sada. To je pokazao kada je Duma ratificirala START II . Dodatak ratifikaciji je bio da ABM sporazum iz 1972. godine mora ostati netaknut. Time je povezo dva sporazuma kako bi prisilio Washington da prestane razvijati sustav obrane od balističkih projektila. Bush i ostali Republikanci su podržavali projekt proturaketne obrane još od predsjednika Reagana. Rusija se protivila sustavu jer bi joj taj sustav oduzeo mogućnost odvratanja u slučaju nuklearna napada. Ti sustavi su bili zabranjeni ABM sporazumom. Putin je predložio EU da zajedno s Rusijom i NATO-om razviju zajednički sustav obrane od projektila. Europski čelnici nisu htjeli da SAD poništi ABM pa su razmatrali Putinov prijedlog. Odbili su ga jer su i oni, kao i SAD, stavljali euro-atlantski savez na prvo mjesto. Putin je uspio „progurati“ rezoluciju UN-a, zajedno s Kinom i Bjelorusijom o potpori za ABM sporazum. To je činio kako s ciljem smanjivanja američke hegemonije u svijetu. Stoga je htio graditi saveze s državama koje također preferiraju multipolarni svijet. To su bile Kina, Indija i Iran (Donaldson i Noguee, 2014: 363-369). Naposljetku, SAD su se povukle iz ABM sporazuma pa se i Rusija povukla iz START-

⁹ Prema ruskim tvrdnjama Zakaev je bio terorist. Amerikanci i Britanci su ga vidjeli kao političkog izbjeglicu. Rusija je smatrala da Zapad vidi sukob u Čečeniji kroz prizmu kršenja ljudskih prava. Rusija je smatrala da je to teroristički problem te da se bori protiv iste vrste ljudi protiv kojih se bore Amerikanci na Bliskom istoku. Zadržavanje Zakaeva je simboliziralo drugačije viđenje sukoba u Čečeniji, ali i signaliziralo Rusiji da Zapad ne nudi punu suradnju glede borbe protiv terorizma unutar Rusije (Donaldson i Nadkarni, 2024: 350).

a II. Kao kompromis potpisan je *Strategic Offensive Reductions Treaty*. Sporazum je ograničavao broj nuklearnih bojnih glava, ali nije zahtijevao uništenje onih suvišnih. SAD su mogle skladištiti znatno više od Rusije, stoga ovaj sporazum nije bio prihvatljiv, ali Rusija nije mogla očekivati bolji jer nije htjela ostati bez ikakvog sporazuma sa SAD-om na području ograničavanja strateškog nuklearnog naoružanja.

4.2. Širenje NATO-a

Kako bi SAD dodatno učvrstili položaj NATO-a u Europi potpisan je niz sporazuma pod zajedničkim nazivom Berlin plus (2002. godine). Njime je ugovoren odnos između EU, NATO-A i SAD-a¹⁰. Predstavници EU su bili zadovoljni sporazumom te su smatrali da je NATO najbolji okvir za raspravu i provođenje operacija koje uključuju EU i SAD (Hill, 2018: 177-184). Slijedilo je još jedno proširenje NATO-a, najveće do sad, gdje se savezu priključilo sedam novih država. Većina tih država je nekada bila dio SSSR-a ili pod njegovim utjecajem. Samo šest mjeseci prije najave proširenja, osnovano je Vijeće NATO-Rusija. Putin je bio optimističan u svojoj namjeri da razvija ravnopravan odnos između Rusije i NATO-a. Rusija je smatrala da proširenje nije tragedija, ali da sigurnost u Europi nije povećana. U Rusiji je postojao osjećaj prevare jer su smatrali da je Zapad iskoristio slabost Rusije i povećao svoju moć na račun Rusije i njenih ciljeva. Također su vjerovali da suradnja nikada nije kompletno ostvarena, zato što nikada nije dobila institucionalnu formu. Istina, uspostavljeni su PFP, Vijeće NATO-Rusija, ali to je uglavnom učinjeno da se popravi politički odnos Rusije i Zapada. SAD-u su bile važna dva cilja. Prvi je odbijanje dijeljenja svoje uloge vođe unutar Saveza. To je bio veliki problem za Rusiju jer je Moskva htjela biti uključena u odluke o europskoj sigurnosti. Drugi cilj je bilo održavanje važnosti euroatlantske zajednice. To je bio važniji odnos, nego onaj s Rusijom (Sakwa, 2023: 74-75).

Gotovo odmah nakon proširenja NATO-a, uspostavljena je zračna kontrola nad baltičkim državama. NATO ne samo da se proširio na bivše sovjetske satelite, već i na nekadašnje sovjetske republike. Washington je smatrao da s pomoću NATO-a Europa postaje sigurnija,

¹⁰ Važnost Berlin plusa za EU je bila što je dobila mogućnost korištenja vojnih sposobnosti NATO-a i SAD-a za vođenje vojnih misija i operacija za koje Washington nije pokazivao interes. Time je euroatlantski savez učvršćen, a uloga NATO-a u Europi učvršćena (Hill, 2018: 180).

demokratičnija i ujedinjena. Rusija je i dalje tražila nekakav oblik veta unutar Vijeća NATO-Rusija kako bi smanjila zapadni unilateralizam (Hill, 2018: 194-201).

4.3. Odnos s EU

Na početku mandata, Putin je naglašavao važnost Rusije kao europske nacije. Smatrao je da Rusija pripada europskoj kulturnoj jezgri. Postoje dvije vizije Europe. Prva je, po Sakwi, „Šira Europa“. Ona pretpostavlja da je EU glavni predstavnik i jedini centar europskog kontinenta. Logika ove vizije je u prestanku konflikta među europskim državama. Uz to, cilj je osigurati jednoliko blagostanje svih europskih građana. Vizija je utemeljena u liberalnom setu vrijednosti. Druga vizija, „Veća Europa“, prikazuje Europu kao pluralističku. Ta bi Europa imala više centara moći, više setova vrijednosti i pozivala se na zajednički europski dom (Sakwa, 2015: 561-563). Rusija je bila za koncept „Veće Europe“ i očekivala da će Europa tako izgledati nakon završetka hladnog rata. Moskva nije blagonaklono gledala na širenje EU na teritorij bivšeg SSSR-a. Poseban problem su predstavljale baltičke države. One su bile republike unutar SSSR-a pa je njihov prijelaz na Zapad i „povratak Europi“ bio udarac na ruski prestiž i interese. Odnos je dodatno narušen implementacijom nove strategije razvoja odnosa EU i regija u susjedstvu Europe, Europske susjedne politike 2004. godine. To je bio okvir za suradnju sa državama koje graniče s EU, ali još nisu spremne za ulazak ili ne ispunjavaju određene uvjete, za uspostavu međusobnih trgovinskih odnosa ali i širenju normi i vrijednosti Unije. Rusija je odbila članstvo jer nije htjela biti prisiljena da mora ispunjavati EU pravila koja bi mogla naštetiti njihovim nacionalnim interesima (Maass, 2017: 57-66). Ovime je utvrđena velika normativna razlika između Rusije i Europe. Europa se više fokusira na važnost vrijednosti, dok Rusija temelji suradnju na bazi zajedničkih interesa.

Američka invazija Iraka 2003. godine je otvorila mogućnost suradnje s Europom. Rusija se pridružila Njemačkoj i Francuskoj u UN-u kako bi osudila invaziju SAD-a. Bush je provodio svoju politiku „rata terorizmu“ i odlučio napasti Irak. Pokušavao je uvjeriti svoje saveznike da Hussein posjeduje oružje za masovno uništenje. Većina država nije smatrala Bushove dokaze kao vjerodostojne i dovoljne za invaziju. Bush je povezivao Husseina s Al Qaidom i općenito terorizmom. Svejedno, SAD su s voljnim državama (poglavito Velikom Britanijom) napali Irak i brzo ga osvojili (Bojang, 2016: 6-8). Za SAD, 11. rujan je bio izazov na njihov svijet i poredak.

Bush je napao Irak kako bi pokazao da su SAD i dalje najjača sila te da su one najveći čuvar demokracije i jamac sigurnosti. Amerika je osjetila da gubi poziciju hegemonu pa je Bush mislio da će mu rat očekivana pobjeda donijeti legitimnost koju su SAD izgubile nakon terorističkih napada izvedenih u rujnu 2001. godine. Isto tako, SAD je htio zadržati svoju stratešku poziciju na Bliskom istoku i osigurati siguran protok nafte (Hinnebusch, 2007). Rusija je također imala ekonomske interese da zaustavi rat. Hussein je obećao Putinu jeftiniju naftu, ali i Irak je imao veliki vanjskotrgovinski dug prema Rusiji za koji se Rusija bojala da ga, ako izbije rat, Irak nikad neće vratiti. Nisu htjeli destabilizirati regiju te su smatrali da će invazija samo potaći rast terorizma. Za Rusiju, rješavanje problema terorizma je nešto na čemu države moraju raditi zajedno (Stent, 2019: 253-254). Putinov problem s invazijom na Irak bio je i unilateralni način na koji su SAD provele invaziju. Predsjednik Bush je, u svom govoru pred UN-om, rekao kako će SAD izvršiti napad s ili bez potpore. Putin je preferirao multipolarni svijet koji je sastavljen od država koje imaju svoje interese. Te iste države su dio međunarodne zajednice, sada u okviru UN-a, te su dužne djelovati u okviru UN-a. Putin je također stavljao važnost i na legitimnost. Smatrao je da nasilni prevrat državne vlasti od strane vanjskog aktera ili revolucije nije dopustiv (Sakwa, 2017).

Kritika američke invazije Iraka nije donijela veću suradnju s Europom jer su Europljani i dalje kritizirali Putina oko njegova načina ratovanja u Čečeniji. Putin nije htio ni riskirati svoj odnos sa SAD-om. Pokušao je dogovoriti da SAD „kupi“ njegovu potporu u Vijeću sigurnosti UN-a, ali SAD su ga odbile. Tražio je garancije da će irački dugovi biti plaćeni i potporu kod intervencije u Gruziji (Katz, 2003). Invazija je samo učvrstila rusko uvjerenje da njihov odnos sa Zapadom nije zasnovan na jednakom partnerstvu. EU stavlja veliku važnost na vrijednosti. S povećanjem unutarnjih ruskih problema (terorizam i gubitak kontrole na post-sovjetskom prostoru), Putin je sve više konsolidirao svoju i jačao državnu moć. Bilo je jasno da Rusija i EU ne dijele jednake vrijednosti te da su njihove koncepcije Europe drugačije. Dok je Rusija tražila drugačiju Europu, EU je odgovarao euroatlantski okvir (Sakwa, 2015: 565). Odnos će se dodatno pogoršati uz nova proširenja EU, a posebice kada se granice EU približe ruskom „bliskom susjedstvu“.

4.4. Obojene revolucije

Ideologija iza Bushove vanjske politike je bila misijska. Bush je smatrao da nije dovoljno poraziti teroriste, već je potrebno stvoriti uvjete za demokratski razvoj. Dakle, širenje slobode je

osiguravalo manji broj terorističkih organizacija i veću suradnju među državama (Hill, 2018: 204-287). Invazija Iraka je predstavljala nasilnu promjenu režima. SAD su htjele utjecati na promjenu režima i u post-sovjetskom prostoru. Bushov cilj je bio promocija demokracije i liberalnih vrijednosti. Smatrali su da je to ključno kako bi zaustavili moguće sukobe i stvorili pouzdane partnere u toj regiji. SAD su također htjele osigurati pristup jeftinom plinu i nafti. Time su htjeli smanjiti ruski energetska monopol i smanjiti energetska ovisnost njenih susjeda o Rusiji (Katz, 2003: 29-34). Posebice je istaknuta uloga Ukrajine. Ukrajina je postala glavna tampon zona između Zapada i Rusije proširenjem NATO-a i EU na istok Europe. Pred predsjedničke izbore u Ukrajini, 2004. godine, i Rusija i Zapad su imale svog preferiranog kandidata. Za Putina, to je bio Viktor Janukovič, a za Zapad Viktor Juščenko. SAD su uložile mnogo sredstava u ukrajinske nevladine organizacije (NGO) koje promoviraju liberalne vrijednosti. NGO-ovi imaju vjerodostojnost koju SAD-ove službene agencije nemaju. Putem njih je lakše utjecati na populaciju. Sistematski je pripremljen plan kojim su SAD utjecale na izbor predsjednika u Ukrajini. Prvotno je pobijedio Janukovič, ali nakon prosvjeda i medijskog pritiska, izbori su ponovljeni i pobjeđuje Juščenko. Prosvjedi su zapamćeni po nazivu „Narančasta revolucija“. SAD su koristile NGO-ove, i ostale dijelove civilnog društva, i u Srednjoj Aziji. Američki ciljevi ondje su bili slični kao i u Ukrajini. Isto su htjeli pronaći alternativne izvore energije, smanjiti ovisnost centralnoazijskih država o Rusiji te promovirati političke i ekonomske slobode. Kada se kirgistski predsjednik Aksar Akajev okrenuo Kini i Rusiji za pomoć, SAD su odlučile koristiti svoj utjecaj nad kirgistskim civilnim društvom. Počeli su podupirati prozapadnjačkog kandidata Kumanbeka Bakijeva. Organizirani su prosvjedi pod nazivom „Tulipanska revolucija“ (Chaulia, 2006). SAD-u nije bila važna stvarna promjena režima, već promjena dužnosnika koji odgovaraju njihovim interesima.

Države post-sovjetskog prostora su bile ekonomski i energetska ovisne o Rusiji. Postojala je želja za približavanjem Zapadu, ali Rusija je koristila energetska ovisnost svojih susjeda. Primjerice, Putin je povećavao cijenu plina Ukrajini kada se počela približavati Zapadu. Moskva je promijenila politiku prema državama ZND-a zbog sve većeg rasta utjecaja Zapada. Rusija je pokušavala ograničiti slobode i utjecaj civilnog društva i povećala cijene plina (koji su države ZND-a dobivale jeftinije). Rusija je percipirala širenje utjecaja Zapada kao štetno za ruske vanjskopolitičke ciljeve (Hill, 2018: 180).

Važnost post-sovjetskog prostora, za Rusiju, je politička i ekonomska. Politički, Rusiji je bio cilj održati prisutnost i utjecaj u svom „bliskom susjedstvu“ jer je ono smatrano kao ruska zona interesa. Zapad je pokazao kako može koristiti više strategija za slabljenje ruskog utjecaja na području bivšeg SSSR-a.

5. Zaoštavanje odnosa

Zapadno poticanje demokratizacije u post-sovjetskim državama, američki unilateralizam i širenje NATO-a je utjecalo na pogoršavanje odnosa između Rusije i Zapada. Putin je iznio svoje pritužbe na Konferenciji o sigurnosnoj politici u Münchenu 2007. godine. U govoru je naglasio sve probleme koji su se nagomilali tijekom godina. Unilateralizam, unipolarni svjetski poredak, širenje NATO-a i nuklearna sigurnost (Putin, 2007). Najavio je aktivniju vanjsku politiku i ukazao na važnost UN-a. Putin je pokazao nezadovoljstvo Rusije prema cijelom europskom sigurnosnom okviru. Smatrao je da je liberalni euroatlantski poredak unipolarni, što nije demokratski. Putin je zapravo iznio viđenje koje je Rusija zastupala od druge polovice devedesetih godina prošlog stoljeća. Brojni autori ovaj govor uzimaju kao Putinovo razilaženje sa Zapadom. Objava nezavisnosti Kosova i ruska intervencija u Gruziji to će pokazati.

5.1. Nezavisnost Kosova

Europske sigurnosne institucije poput, NATO-a i OESS-a, su bile prisutne na Kosovu još od 1999. godine. Etnički Albanci su lobirali za punu nezavisnost, dok je Srbija bila spremna prihvatiti nekakav oblik autonomije. Albanci su vjerovali da im prisutnost NATO-a otvara vrata prema nezavisnosti te je Zapadu postalo jasno da Kosovo neće prihvatiti ništa drugo osim nezavisnosti. Zapad je smatrao da bi njihovim odlaskom s Kosova došlo do anarhije. S druge strane, ako bi vratili kontrolu Beogradu, izbio bi građanski rat. SAD su odlučile priznati Kosovo kao nezavisnu državu. Washington je znao da će ih Rusija blokirati u Vijeću sigurnosti, stoga su unilateralno proglasili nezavisnost Kosova. Problem je bio što je ova deklaracija kršila princip teritorijalnog integriteta. SAD su inzistirale da je Kosovo poseban slučaj iz tri razloga: način raspada Jugoslavije, kriza ljudskih prava na Kosovu i uloga UN. Zapad je povezo pravo

jugoslavenskih republika na samostalnost (Ustav iz 1974. godine) s Kosovom koji nije bio republika. Isticalo se i kako etnički Albanci ne bi bili sigurni unutar Srbije. Posljednje, Kosovo je dugo bilo pod upravom UN-a te je praktički samostalno već nekoliko godina. Zapadu je također bilo važno da pokaže kako su iskoristili sve opcije pregovaranja prije unilateralne deklaracije. Zapravo, pregovori su vođeni između Rusije, SAD-a i EU. SAD i EU su inzistirali na nezavisnosti, a Rusija na autonomiji, stoga nije došlo do konstruktivnog razgovora (Ker-Lindsay, 2013). Rusija nije htjela prihvatiti nezavisnost Kosova. Smatrali su da bi to postavilo opasan precedens u međunarodnim odnosima. Bojali su se da bi Kosovo moglo poslužiti kao primjer za sukobe u njihovoj sferi utjecaja (Gruzija i Čečenija). Rusija je kritizirala zapadno zaobilaženje internacionalnih institucija. Smatrali su ovaj potez Zapada kao licemjerman jer međunarodno pravo se primjenjuje samo onda kada služi zapadnim interesima. Istaknut je primjer separatističkih država Abhazije i Južne Osetije u Gruziji (Sakwa, 2023: 170). Rusiji je postalo jasno da Zapad namjerno ignorira njene ciljeve i da prebacuje raspravu unutar institucija u kojima Rusija nema glasa (NATO i EU). Rusija je procijenila da međunarodna pravila i institucije ne obvezuju Zapad te da i oni mogu unilateralno djelovati bez posljedica. Rusija je odlučila primijeniti taj koncept u svom „bliskom susjedstvu“.

5.2. Intervencija u Gruziji

Gruzija je zemlja za koju Rusija smatra da je u njevoj sferi interesa. Rusija je poslala mirovnu misiju u Gruziju još 1992. godine. Dvije regije, Abhazija i Južna Osetija, su tražile samostalnost od Gruzije. Stanovnici ovih regija su etnički različiti od Gruzijaca. Mirovna misija je djelovala sve do dolaska gruzijskog predsjednika Mihela Sakašvilija. On je vodio prozapadnu politiku i pokušao se približiti NATO-u. Smatrao je da će mu to pomoći da ujedini separatističke regije s Gruzijom. Rusija ih je zato kaznila Gruziju uvođenjem ekonomskih sankcija. Unatoč Sakašvilijevom lobiranju i volji SAD-a da priključe Gruziju i Ukrajinu u NATO, Francuska i Njemačka su na NATO summitu u Bukureštu (2008. godine) bile protiv ove odluke. Smatrali su da Gruzija i Ukrajina ne ispunjavaju kriterij za članstvo. Na kraju je dogovoren kompromis. Gruzija se trenutno neće priključiti savezu, ali u deklaraciji summita navedena je mogućnost postizanja statusa članstva u budućnosti. Na NATO summitu u Bukureštu je prisustvovao i Putin. Tamo je ponovno iznio probleme koji priječe razvoj dobrih odnosa sa Zapadom (Hill, 2018: 259-

265). Ruska pozicija je bila konzistentna kroz godine. Redovito je podsjećao i upozoravao što bi se moglo dogoditi ako Zapad nastavi sa svojom politikom.

Rastuće rusko nezadovoljstvo pokazala je intervencija Moskve u Gruziji. Mjesec dana prije intervencije, stigli su dobrovoljne trupe iz Rusije koje su integrirane u osetijske snage. Sam konflikt je počeo 8. kolovoza 2008. godine, a gruzijske snage su se povukle iz Osetije nakon tri dana. Gruzija je optuživala Rusiju da su samo tražili razlog za napad i da je taj napad unaprijed pripremljen i isplaniran, a Rusi su odgovarali da brane ljude u odcijepljenim regijama. Jedan od dokaza koji je ponudila Gruzija su i „Kavkaskе vježbe“ koje su se održale krajem srpnja iste godine (Allison, 2008: 1148-1150). Intervencija Rusije je osigurala da se Gruzija neće moći pridružiti NATO-u. Ruski predsjednik, sada Medvjedev, izjavio je kako nije pošteno i da je ponižavajuća mogućnost da bi se Gruzija pridružila NATO-u (New York Times, 2008). Neki od razloga za intervenciju koju je navodila ruska strana bili su: obrana svojih dobrovoljnih trupa za održavanje mira, kršenje ruskog mandata za uspostavljanje mira (mandat dan od strane međunarodne zajednice) i genocid. Rusija je koristila slične izgovore koje je koristio Zapad za svoju intervenciju na Kosovu i priznanje Kosova (Allison, 2008: 1151-1155). Putem upotrebe vojne sile Rusija je htjela prikazati svoju ključnu ulogu na post-sovjetskom području. Priznanjem Abhazije i Južne Osetije, citirajući slične razloge koji su korišteni od strane Zapada, Rusija je htjela pokazati da je Kavkaz u njenoj sferi interesa. Rusija je izvela ovu intervenciju bez odobrenja ijedne sigurnosne organizacije u kojima je bila član (OECS i UN). Budući da se većina odluka donosi unutar EU i NATO-a, Rusija je odlučila djelovati unilateralno. Prema Hillu, Gruzija je bila ruski odgovor na zapadna djelovanja i stav. Rusko vodstvo je došlo do zaključka da će Zapad učiniti što poželi, iako je to protivno ruskom interesu, ako smatraju da su njihovi razlozi opravdani. Na Zapadu su morali biti svjesni da će kad-tad doći do nekakvog ruskog odgovora (Hill, 2018: 265-272).

5.3. Istočno partnerstvo i novi *restart* odnosa

Program „Istočno partnerstvo“ ne bi bio moguć bez postojanja Europske susjedne politike. Ova inicijativa je lansirana 2004. godine. i dizajnirana je kako bi stabilizirala europsko susjedstvo prije nego li događaji u susjedstvu počnu negativno utjecati na samu EU. Europska unija je planirala transformirati države svog susjedstva, ali bez ponude članstva. Time je htjela postići isti

efekt koji je postignut u srednjoj i istočnoj Europi bez izazivanja negativne reakcije Rusije (Cadier, 2018: 9). Ova politika je nastavljena 2009. godine lansiranjem programa „Istočno partnerstvo“. Istočno partnerstvo je zamišljeno kao bilateralni i multilateralni okvir kojim EU pomaže razvitku država iz svog susjedstva koje nisu u EU. Pomaže im promovirajući demokraciju, vladavinu prava, smanjenje korupcije i zagovaranje slobodnog tržišta (europa.eu). Također je trebalo osigurati da EU ima sigurne i dobre odnose sa svojim susjedima. Države koje su obuhvaćene Istočnim partnerstvom su Bjelorusija, Ukrajina, Moldavija, Gruzija, Azerbajdžan i Armenija. Istočno partnerstvo je zamišljeno kao bilateralni i multilateralni okvir kojim EU pomaže razvitku država iz svog susjedstva kroz promoviranje demokracije, vladavine prava, smanjivanje korupcije i zagovaranje slobodnog tržišta (europa.eu). Države Višegradske grupe i države Baltika su bile najveći zagovornici jačanja odnosa s nabrojanih šest zemalja. Poljska se tu nametnula zbog svojih odnosa s Ukrajinom. Narančasta revolucija je bila jedan od događaja koji je ubrzao proces implementacije ove politike. Obojene revolucije su pokazale kako postoji interes za suradnju s EU u susjedstvu. Švedska i Poljska su zajedno lansirali ovaj projekt jer je Poljska preferirala suradnju sa starijom članicom EU radi dobivanja legitimiteta (Rotaru, 2019: 83-86).

Države koje je EU htjela obuhvatiti Istočnim partnerstvom su države koje su za Rusiju u njenoj sferi interesa. Kada bi došlo do njihove veće integracije EU to bi negativno utjecalo na ruske tvrtke koje djeluju unutar ovih država. Morale bi se prilagoditi europskim normama i pravilima poslovanja. To bi povećalo europski utjecaj i moć u regiji. Rusija je ovaj potez smatrala izazovnim jer se djelovanje EU kosi s njihovim vanjskopolitičkim i ekonomskim ciljevima. Moskva je brzo odgovorila. Pokrenula je Euroazijsku uniju i implementirala slobodnu trgovinsku zonu s državama ZND-a. Euroazijska unija je organizacija koje sadrži četiri glavna stupa: slobodna kretanja ljudi, dobara i novca. Četvrti stup podrazumijeva koordinaciju kod ekonomskih politika među članicama. Rusija je ponudila ove projekte, koji na papiru izgledaju slično s Partnerstvom. Treba primijetiti razliku u načinu djelovanja unutar ovih organizacija. EU nudi otvorenu suradnju baziranu na jednakim vrijednostima. Ruski projekti su patrijarhalni. Rusija donosi većinu odluka i jedini cilj je ostvarivanje ruskih interesa. Budući da EU ne može vojno parirati Rusiji, iskoristila je svoju moć kao normativne sile. Rusija je odlučila uzvratiti lansirajući svoje integracijske projekte (Rotaru, 2019: 87-92).

Države obuhvaćene Istočnim Partnerstvom su države koje su ostale zarobljene između Rusije i Zapada. Na jednoj strani je bila Europa sa svojom idejom „Šire Europe“, a na drugoj Rusija s „Većom Europom“. Države Istočnog partnerstva su bile prisiljene da biraju jednu od strana. Moldavija je već bila pro-euroopski orijentirana, ali je imala problem Pridnjestrovlja. Bjelorusija je bila čvrsto povezana s Rusijom, iako su imali ekonomskih razmirica. Država koja je izazvala najviše polemika je bila Ukrajina. Ukrajina će uskoro postati glavna točka spora odnosa Rusije i Zapada. EU je pokušala stvoriti s Istočnim partnerstvom „Krug prijatelja, ali je samo uspjela u tome da te države dovede u opasnu situaciju (Sakwa, 2015: 37-42). Istočno partnerstvo je pravi prikaz različite percepcije o ideji Europe između Rusije i Zapada. Dok Rusija vidi pluralističku Europu s različitim ciljevima i vrijednostima, EU prepoznaje samo eurocentričnu verziju Europe u kojoj je Bruxelles jedini izvor vrijednosti.

Ponovni *restart* odnosa je započeo s promjenama vlasti u SAD-u i Rusiji. U SAD-u, Barack Obama je postao predsjednik, dok je Putina zamijenio Dmitrij Medvjedev. Amerika je željela poboljšati odnose jer je smatrala rusku suradnju ključnom oko rata u Afganistanu, smanjenju globalnog terorizma i sprječavanju proliferacije nuklearnog oružja. Ključan cilj, za Obamu, je bio novi START sporazum. Novi START¹¹ je potpisan u Pragu, 2010. godine. Nastavila se suradnja u borbi protiv terorizma u Afganistanu, a Rusija je napokon ušla u WTO 2012. godine. Medvjedev je smatrao da je glavna prepreka, koja priječi Rusiju da zauzme svoje mjesto partnera u europskoj sigurnosti, zastarjela sigurnosna struktura i način razmišljanja. Medvjedev je pozvao države EU i SAD da donesu novi sigurnosni sporazum koji bi bio zasnovan na UN-ovoj povelji. Ruski prijedlog je bio dokument koji je trebao ograničiti djelovanje Zapada i NATO-a. Dokument¹² je bio točno ono što je Rusija željela cijelo vrijeme, veto na NATO proširenje.

¹¹ Novi START je ograničavao broj strateškog nuklearnog naoružanja. Ograničio je broj bojnih glava na 1550, postrožio regulacije i inspekcije nuklearnog naoružanja. Uveo je i satelitski nadzor nad naoružanjem (Hill, 2018: 286).

¹² Ruski prijedlog europskog sigurnosnog dokumenta se sastojao od: ne poduzimanja nikakvih sigurnosnih mjera bez konzultacija s drugim potpisnicima i ne poduzimanja sigurnosnih mjera koje štete interesima drugih. Odluke se donose konsenzusom na konferencijama koje bi mogao sazvati svaki potpisnik. Predviđene su i izvanredne konferencije za visokorizične situacije. Termini kao sigurnost, izvanredno i opasnost nisu definirani, već potpisnice same odlučuju kada je potrebno djelovati (Hill, 2018: 303).

Odgovor SAD-a je bio da nije potrebno potpisivati nove sporazume i osnivati nove institucije jer za to postoje OESS i Vijeće NATO-Rusija (Hill, 2018: 302-305). NATO-ova nova strategija iz 2010. godine je, u duhu *restarta*, naglasila želju za strateškom suradnjom s Rusijom, pod uvjetom da Rusija želi isto. Zapad je bazirao *restart* na tri točke: pronaći specifična područja suradnje, ostati čvrsti ondje gdje se ne slažu s Rusijom i aktivan dijalog s ruskim narodom. Iz ruske perspektive, ništa se nije promijenilo. Zapad je i dalje provodio politiku „mekog zadržavanja“ Rusije. Zapad je preferirao Medvjedeva jer su smatrali da je on znatno liberalniji i simpatičniji njihovim ciljevima od Putina. Tijekom intervencije NATO-a u Libiji 2011. godine, Medvjedev je bio suzdržan tijekom glasanja Vijeća sigurnosti UN-a o odluci intervenciji. Putin je to smatrao greškom. Smatrao je da će intervencija NATO-a, pod krinkom ljudskih prava, uništiti jednu od najrazvijenijih afričkih država. To se i dogodilo. *Restart* je propao kada je Putin optužio državnu tajnicu Hillary Clinton za miješanje u ruske predsjedničke izbore 2012. godine. Putin je pobijedio, ali je optuživan od strane oporbe za izbornu manipulaciju. Može se vidjeti kako je strategija Zapada imala sljedeće obilježje. To je bila suradnja gdje su obje strane imale jednake interese. Primjerice, to je bilo zaustavljanje upotrebe kemijskog oružja u Siriji. Rusija je iskoristila svoje odnose s Iranom i Sirijom da riješe problem. „Miješanje“ u izbore se može protumačiti kao suradnju s ruskim narodom. Ovo su sve događaji koji su potpomogli *restartu* da propadne. Korijeniti problemi su ostali isti. Zapad je smatrao da Rusija tone sve dublje u autoritarizam. Smatrali su da Rusija ima neo-imperijalne ambicije jer inzistira na svojoj sferi utjecaja. Zapad, vođen liberalnim vrijednostima, prihvaća sve države koje su se voljne pridružiti njihovom savezu. Uvjerenje u dobroćudnost vlastitih motiva stvara situaciju u kojoj postoji samo jedna ispravna vizija. Nema mjesta za druge koncepcije. Rusija vidi sigurnost kao nedjeljivu. Smatra da svaki narod ima svoju viziju sigurnosti. Dolazi do sudara dviju koncepcija. „Veća“ i „Šira“ Europa. Jedna bazirana na zapadnim vrijednostima, a druga na pluralizmu, zajedničkim interesima i europskom domu (Sakwa, 2023: 99-102).

6. Ukrajina

Ukrajina i Rusija su bili dio istih državnih zajednica stoljećima. Srednjovjekovna Rusija je nastala upravo u Kijevu, a veliki knez Vladimir je prihvatio kršćanstvo na Krimu. Niz važnih povijesnih događaja za Rusiju se događa u Ukrajini. Tek kasnije dolazi do razvoja Moskovske

države i postepene ruske dominacije. Posljednja država u kojoj su Rusija i Ukrajina bili zajedno je SSSR. Raspadom SSSR-a, Ukrajinci su se odlučili za samostalnost.

Kao što je već prikazano, Rusija je bila u potrazi za novim identitetom nakon sticanja samostalnosti. Termin *Ruskii mir* ili „Ruski svijet“ se pojavljuje u 19. stoljeću s razvojem panslavizma. On označava identitetski kišobran pod koji potpadaju svi koji govore ruski jezik i oni koji dijele kulturni, politički i ekonomski prostor. Termin može imati i civilizacijske konotacije. On odvaja Rusiju od ostatka svijeta i smješta ju u njen jedinstveni prostor (O’Loughlin i dr, 2017: 746-753). Ruska imperijalna kultura je nastavljena, iako Rusija više nije carstvo po političkom uređenju. Termin „ruski“ je zamijenio termine „istočnoslavenski“ i „carski“. Prema ruskoj percepciji, kulture Ukrajine i Bjelorusije su podčinjene ruskoj kulturi. Tako je Ukrajina zvana „Mala Rusija“, a Bjelorusija, prikladno, „Bijela Rusija“. Budući da Rusi poistovjećuju ruski i carski identitet lako je vidljivo zašto smatraju da su Ukrajinci kulturološki Rusi. Istina je da su tijekom Ruskog Carstva elite Rusije i Ukrajine bile kulturološki gotovo jednake, ali usprkos tome zasebni ukrajinski identitet se razvijao odvojeno od ruskog. Stapanjem termina „ruski“ i „carski“ ruski režim može tvrditi kako su Ukrajinci zapravo Rusi još od 19. stoljeća (Ilnytzyj, 2007: 52-64). Putin koristi taj diskurs ruskog naroda kao motiv za svoje postupke. Rekao je kako su se, pri raspadu SSSR-a, 25 milijuna Rusa našlo van svoje države te su postali manjine (Putin, 2014).

Rusiji je jasno da neće uspjeti postići ravnopravno partnerstvo sa Zapadom. Stoga, Putin je odlučio vratiti Rusiji globalni status. To je bio cilj cijelo vrijeme, samo što je to prvo pokušavao učiniti suradnjom sa Zapadom. Ruska vanjska politika je imala nekoliko ciljeva: zaustaviti prelazak država „bližeg susjedstva“ u zapadni tabor. To je namjeravano postići kombinacijom ekonomskog pritiska i pozivanjem na zajedničku kulturu i vjeru (to se posebno odnosi na Ukrajinu). Drugi cilj je bio smanjiti suradnju između SAD-a i Europe. Rusija je vidjela da su EU i SAD već nekoliko puta bili nesložni oko nekih važnih pitanja (npr. invazija Iraka). Treće, smanjenje povjerenja stanovništva Europe i SAD-a u njihove institucije. Četvrto, trebalo je podupirati neliberalne i konzervativne pokrete na Zapadu. Posljednje, vratiti Rusiju u centar zbivanja na međunarodnoj sceni. To bi učinio tako što bi uključivao Rusiju u događaje u kojima može pokazati kako je Rusija važan svjetski akter (Donaldson i Nadkarni, 2023: 456).

6.1. Aneksija Krima

Ukrajina je bila važan teritorij za Rusiju. Uz Bjelorusu, Ukrajinci su smatrani bratskim narodom od strane Rusije. Rusija se bojala zapadnog utjecaja u Ukrajini. Smatrali su da bi prelazak Ukrajine, na stranu Zapada, doveo Zapad na korak do Moskve. Tijekom ruske prošlosti, države poput Austro-Ugarske i Poljske, su koristile teritorij Ukrajine kao osnovicu njihovih napada na Rusiju. Ukrajina je predstavljala stratešku dubinu teritorija za Rusiju. Važnost Ukrajine je i u pristupu Crnom moru. Osim što donosi stratešku važnost, Ukrajina je i puna vrijednih resursa. Uz identitetsku, kulturalnu i stratešku važnost, Ukrajina je imala i ekonomsku važnost. Janukovič je uspio doći na vlast 2010. godine. Od svoje nezavisnosti, Ukrajina je vodila vanjsku politiku prema kojoj su pokušali izvući što više koristi i od Zapada i od Rusije. Iako je Janukovič smatran kao proruski predsjednik, nastavio je s ovakvom vanjskom politikom. EU je pregovarala s Ukrajinom još od 2007. godine. Parlamentarni izbori u Ukrajini iz 2012. godine su bili obilježeni velikim nepravilnostima. Ukrajinski narod je dao veliku podršku strankama koje su bile za suradnju s EU i Zapadom. Prozapadne stranke su dobile podršku i radi sve većeg autoritarizma Janukovičeve vlade i rastuće korupcije u ukrajinskim političkim krugovima. Pri tome prozapadno orijentirane stranke su naglašavale važnost Sporazuma o pridruživanju s EU. Taj sporazum je trebao približiti Ukrajinu s EU, ali bez članstva. Problem je bio što bi taj sporazum obvezao Ukrajinu europskim zakonima o slobodi tržišta i pravilima poslovanja. To bi isključilo brojne ruske tvrtke iz poslovanja s Ukrajinom, a time i prouzročilo Rusiji veliku ekonomsku štetu jer je Rusija država s kojom Ukrajina ima najveću trgovinu. Sporazum bi obvezao Ukrajinu da uskladi i svoju sigurnosnu i vanjsku politiku s EU (Sakwa, 2016: 73-75). Uz već navedene probleme, potpisivanje sporazuma bi značilo veliki vanjskopolitički poraz za Putina na internacionalnoj sceni, ali i unutar Rusije.

U tome trenutku, za Rusiju nije bilo važnije zemlje od Ukrajine. Ako bi Zapad privukao Ukrajinu na svoju stranu, granica između Zapada i Rusije nestaje, a Rusija ostaje otvorena. Rusija je također ponudila dogovor Ukrajini (članstvo u EEU i jeftinija cijena energenata). Pristup zapadnim tržištima je bio isplativiji, ali to bi potrajalo. Rusija je već sada nudila paket pomoći od 15 milijardi dolara. Stoga, Janukovič odlučuje da će odgoditi potpisivanje sporazuma s EU. U Kijevu nastaju ogromni prosvjedi, podupirani od strane Zapada. Janukovič bježi iz Ukrajine u Rusiju. Rusija je okarakterizirala ovaj čin kao puč. Putin je odlučio odlučno djelovati te je

iskoristio izliku spašavanja Rusa kada je anektirao Krim. Pri aneksiji Krima primijenjen je isti način djelovanja kao i u ranijoj ruskoj intervenciji Gruziji. Krajem veljače 2014. godine započeli su nemiri i lokalna milicija (potpomognuta ruskim agentima) s ruskom vojskom je okupirala Krim izoliravši ga od ostatka Ukrajine zauzimanjem Perekopske prevlake. Potom je brzinski proveden referendum o odcjepljenju Krima i o vraćanju na snagu ustava iz 1992. godine. Iako su brojevi glasača bili prenapuhani, većina je izglasala odvajanje od Ukrajine (Bebler, 2015: 41-43). Sredinom ožujka je održan referendum na kome je izglasano pripojenje Krima Rusiji. U svom govoru, pred Dumom, Putin je tvrdio da stanovnici Krima imaju pravo na samoodređenje. Pozvao se na situaciju s nezavisnošću Kosova te izjavio kako su Ukrajinci i Rusi jedan narod. Naglasio je važnost obrane Ruskog svijeta. Upozoravao je na mogućnosti eventualne integracije Ukrajine u Zapad. NATO bi time dobio pristup krimskim lukama i stvorio ogromnu prijetnju Rusiji (Putin, 2014).

U Rusiji je percipirano kako se ona povlači pred Zapadom još od 1991. godine. Smatrano je da je Rusija previše popuštala. Intervencija u Gruziji je bila upozorenje. Putin je do sada samo negodovao protiv zapadnih politika, ali aneksijom je pokazao da je Rusija spremna uzvratiti (Sakwa, 2016: 90-108). Putin je djelovao motiviran ekonomskim i strateškim interesima. Isto tako, bio je motiviran i ideologijom. Smatrao je Krim sastavnim dijelom Rusije koji su boljševici predali Ukrajini. Krim je kombinacija ideološke i strateške važnosti. Argument strateške važnosti je podebljan ideološkim argumentima o važnosti Krima kao dijela Rusije. Krim je prekretnica u ruskoj vanjskoj politici gdje Rusija pokušava zaustaviti širenje utjecaja Zapada.

Reakcija Zapada je bila slaba i nedovoljna. Zapad i Rusija su se međusobno optuživali za nepoštovanje međunarodnog prava. SAD i EU su nametnuli ekonomske sankcije Rusiji kako bi izolirali rusku ekonomiju i prisilili Moskvu da se povuče s Krima i prestane pomagati separatiste u Donbasu. Zapadne sankcije su počele u isto vrijeme kada je pala cijena nafte. Sankcije su pogoršale ekonomsku situaciju za Rusiju, ali nisu mogle biti učinkovite i zato što je veliki dio EU ovisio o ruskoj nafti, a posebice o plinu. Rusija je uspjela zaobići loše efekte sankcija surađujući s Kinom i Indijom. Sankcije su također osnažile Putina unutar Rusije tako što je mogao okriviti Zapad za loše stanje ruske ekonomije. Popularnost mu je narasla za 25% do kraja 2015. godine. Sankcije nisu uspjele postići rusko povlačenje s Krima (Ashford, 2016). Putin je

očekivao da Zapad neće eskalirati konflikt. Znao je da vojni sukob nije izgledan. Izazvao je euroatlantski poredak i jasno iznio ruske interese. Kako bi prebacio pozornost s Krima, Putin je vojno pomagao ruske separatiste u Ukrajini .

6.2. Rat u Donbasu

Putin je označio novu ukrajinsku vladu kao nacionaliste i fašiste. Smatrao je da su oni nezakonito izabrani jer su izveli puč kako bi zamijenili demokratski izabranu vlast. Podupirao je separatiste u Donbasu i u svojoj retorici koristio pojam Novorusije. Novorusija je bila stari naziv za jugoistočni teritorij Ukrajine još od vremena carske Rusije. Separatisti su uspjeli skupiti najviše potpore na istoku Ukrajine. Osnovali su Lugansku i Donjecku Narodnu Republiku. Petro Porošenko je izabran za novog ukrajinskog predsjednika u travnju 2014. godine. Njegov ciljevi su bili približavanje Ukrajine Zapadu i održavanje cjelovitosti Ukrajine. Rusija nije htjela da Ukrajina propadne kao država. Nije htjela ni aneksiju odbjeglih regija. Moskvi je bilo korisnije da te regije ostanu unutar Ukrajine gdje onda mogu utjecati na ukrajinsku vanjsku i unutarnju politiku. Prvi pokušaj primirja je nastao u obliku sporazuma Minsk 1 iz rujna 2014. godine. Rusija je tražila tri cilja: usvajanje zakona o decentralizaciji vlasti u Donbasu, održavanje novih lokalnih izbora (u duhu prvog cilja) i inkluzivni nacionalni dijalog. Time je Putin osigurao da Lugansk i Donjeck ostaju dio trenutne Ukrajine. Sukobi su se nastavljali, bez obzira na primirje. Razlike između zapada i jugoistoka Ukrajine su bile sve vidljivije. Kijev je sve više smanjivao financijske i ekonomske odnose između Ukrajine i odbjeglih republika. Tijekom pregovora za sporazum Minsk 2, Putin je tražio znatno više od onoga što je dobio Minskom 1. Ukrajina bi trebala uvesti poseban status za Donbas. Iako je termin „poseban status“ okarakteriziran kao decentralizacija, on je zapravo davao ogromne ovlasti Donbasu. Lugansk i Donjeck bi bile odgovorne za rusko/ukrajinsku granicu, imale prava zaključivati sporazume s drugim državama, samostalni budžet, pravo na osnivanje lokalnih milicija te pravo samostalnog održavanja referenduma i izbora. Najveći ustupak je bio da bi Ukrajina trebala unijeti neutralnost kao svoj cilj u Ustav. Implementacija ovog sporazuma bi uništila ukrajinsku samostalnost.

Rusija je nastavila pomagati separatiste jer je smatrala da Zapad nema volje za duži sukob (Allan, 2020: 10-15). Rusija nije bila obvezana učiniti ništa, po odredbama sporazuma Minsk 2. Time se predstavljala kao neutralni medijator. Najveći problem kod implementacije je bio

redosljed reformi. Rusija je smatrala da se prvo mora promijeniti ukrajinski Ustav i održati lokalni izbori. Time bi odbjele republike dobile legitimitet. Isto tako, promjena ukrajinskog Ustava bi im omogućila i dobivanje svih ovlasti navedenih u sporazumu Minsk 2. Ukrajina je smatrala da je prvo važno završiti ratovanje i osigurati granice. Porošenko nije htio potpisati sporazum, ali pod pritiskom Zapada je to učinio. Zapad je htio spriječiti otvoreni konflikt i intenziviranje sukoba. Sporazumi nikada nisu implementirani jer su obje strane imale drugačija tumačenja sporazuma. Ukrajina je inzistirala na povlačenju ruskih trupa i opreme, a Rusija je inzistirala na donošenju zakona o „specijalnom statusu“ i provođenju lokalnih izbora (Donaldson i Nadkarni, 2024: 475-480). Porošenko nije htio dopustiti da Rusija ima ikakvu kontrolu na ukrajinskoj granici. Također nije htio ni destabilizirajući učinak koji bi donosile nove republike. Sa svojim specijalnim ovlastima one bi znatno destabilizirale Ukrajinu. Porošenko i Zapad su kupovali vrijeme da bi se Ukrajina koliko-toliko vratila u normalu nakon Majdan revolucije i rata u Donbasu.

6.3. Predratno stanje

Donald Trump je izabran 2016. godine za predsjednika SAD. Putin je više preferirao Trumpa od njegova protivnika, Hillary Clinton. Clinton je najavljivala veću ulogu NATO-a, nastavak sankcija Rusiji i vraćanje Krima Ukrajini. Trump je htio poboljšati odnose s Rusijom. Budući da je Rusija izbačena iz G8 (sada G7) nakon aneksije Krima, Trump je smatrao da Rusija mora biti dio G8. Od 2014. godine, ruska vanjska politika se može okarakterizirati kao politika „velikih sila“. Ovaj period ruske vanjske politike je imao nekoliko ciljeva. Prvi cilj je bio izazvati zapadni poredak. Rusija već dugo vrijeme nije zadovoljna hegemonijom SAD-a. Trumpova politika „Amerika na prvom mjestu“ je predstavljala odvajanje od liberalnog internacionalizma i liberalne hegemonije. Rusija je očekivala da će Trump izazvati post hladnoratovski poredak (Sakwa, 2023: 115-122). Trump nije ni mogao ostvariti bolji odnos s Rusijom jer su ga povezivali s ruskim miješanjem u američke predsjedničke izbore. Rusi su se pokušali umiješati u američke izbore 2016. godine, putem društvenih mreža i ukradenih e-mailova (Stent, 2019: 297-326). Treba istaknuti kako je njihov utjecaj bio minimalan te da nisu nikako mogli promijeniti rezultate (McFaul i Kass, 2019: 1-16). I demokrati i republikanci su zazivali prestanak dijaloga s Rusijom. Iako je Trump javno govorio o dobrom odnosu s Putinom, sankcije su se i dalje nastavile. Drugi cilj je bio održavanje dobrog odnosa s Kinom i Indijom. Kina je izrasla u

velikog američkog rivala na Pacifiku. Putin je uvijek tražio saveznike protiv zapadne hegemonije. Treći cilj, održavanje utjecaja na području ZND-a (Liu, 2022). Rusija je zadržala svoje vanjskopolitičke ciljeve. Jedina promjena je njen odnos prema Zapadu. Problem Ukrajine je osigurao da neće biti dobrih odnosa između dvije strane. Rusija je povukla crtu u Ukrajini, a Zapad je inzistirao na važnosti slobodnog izbora nacionalnih država da se priključe kome hoće.

Donald Trump nije reizabran 2020. godine te je na vlast došla demokratska administracija pod vodstvom predsjednika Joe Bidena. Ruski prvi cilj je bio osigurati produženje Novog START sporazuma koji je istekao 2021. godine. Glavni problem je ostao status Ukrajine. Putin je, u svom traktatu, inzistirao da su Rusi i Ukrajinci jedan narod. Smatrao je da Ukrajina može doživjeti pravu samostalnost uz partnerstvo s Rusijom (Putin, 2020). Volodimir Zelenski je 2019. godine izabran za ukrajinskog predsjednika pod platformom donošenja mira Ukrajini. Putin je želio da Zelenski implementira odluke donesene sporazumom Minsk 2. Najnovija ruska nacionalna sigurnosna strategija je označila Zapad kao neprijateljske države. Rusija se trebala vratiti svojim tradicionalnim vrijednostima koje su bile pod napadom vesternizacije. Uz ovu strategiju i Putinov traktat, te prisutnost ruskih trupa na granici s Ukrajinom, došlo je do alarma na Zapadu i u Ukrajini. Krajem 2021. godine CIA je potvrdila da se Rusija sprema za invaziju Ukrajine. Putin je, od SAD-a, tražio službena jamstva da Ukrajina neće biti dio NATO-a. Uz to, tražio je da se to odnosi i na sve ostale države bivšeg SSSR-a, te da se američka nuklearne snage uklone iz Europe. Tražio je da se strane obvežu da se neće miješati u unutarnje politike jedan drugoj (da se izbjegnju „obojene revolucije“). NATO je također dobio zahtjeve. Rusija je tražila da povuku sve snage iz država koje su članovi od 1997. godine. Rusija je zapravo tražila ogroman *reset* cijele europske sigurnosne strukture. SAD je odbio tri najvažnija ruska zahtjeva: prestanak širenja NATO-a, prestanak postavljanja ofenzivnih oružanih sustava blizu ruskih granica i vraćanje NATO granica na stanje iz 1997. godine. SAD su bile uvjerenе da se Rusija sprema za invaziju pa su pripremili niz novih sankcija. Vođe ključnih EU država su se sastajale s Putinom i ministrom vanjskih poslova Sergejem Lavrovom kako bi pokušali spriječiti eskalaciju sukoba. Putin je tvrdio da Ukrajina vrši genocid nad Rusima u Donbasu te da ih NATO savjetuje da to čine (Donaldson i Nadkarni, 2024: 518-523)

6.4. Invazija na Ukrajinu

Sve je bilo uzalud. Rusija je započela invaziju 24. veljače 2024. godine. Više faktora je nagnalo Putina da započne invaziju. Smatrao je da je SAD izgubio dobar dio svoje moći i globalnog utjecaja zbog angažiranja na Bliskom istoku i u Afganistanu, terorističkih prijetnji i polarizacije američkog društva. Drugi faktor je bila Kina koja se uspjela se nametnuti kao ekonomski i vojni rival SAD-a u Aziji. Europa je također bila faktor. Putin je vjerovao da je Europa duboko podijeljena zbog krize EU. Problemi s Unijinim politikama i institucijama su utjecali na rast populizma i nesposobnost djelotvornog ulaganja u europsku obranu. Posljednji faktor je bio rast prilika za Rusiju na međunarodnoj sceni glede suradnje s drugim državama (Donaldson i Nadkarni, 2024: 525).

Početak veljače zabilježeno je sve više trupa na granicama s Donbasom. Rusija je očekivala nekoliko ciljeva od invazije. Ruska vojska je napadala prema najvećim gradovima koje je trebala lako zauzeti jer su ih (prema ruskim procjenama) branile slabe ukrajinske snage. Očekivalo se i da će dosta ukrajinskih postrojbi promijeniti stranu, te da će Ukrajinci dočekati rusku vojsku kao osloboditelje. Moskva je smatrala da će se administracija Zelenskog lako raspasti te će onda moći instalirati proruski režim. Najveća pogreška u ruskim procjenama bila je očekivanje da Zapad neće biti sposoban zajednički djelovati i pružiti vojnu i ekonomsku pomoć Ukrajini. To su bile krive procjene (Donaldson i Nadkarni, 2024: 527-529). Ruska strana je nastojala ocrniti je Zelenskog i ukrajinsku demokraciju tvrdnjama da su neonacisti te da čine genocid nad Rusima u Donbasu. Ponovno je iskorišten argument spašavanja etničkih Rusa (kao u Gruziji). To su bile krive procjene: ruska vojska nije dočekana s oduševljenjem, Zapad je ostao ujedinen, a ukrajinske oružane snage pokazale su se sposobnim odgovoriti ruskom upadu.

Ruska vanjska politika prije invazije je bila obilježena prijetnjama i deklaracijama. Zapad je inzistirao na politici otvorenih vrata NATO-a, ali nije bio voljan ponuditi kompromisno rješenje, kao ni Rusija. Sukob se nastavlja jer si Putin ne može priuštiti poraz. Nastavit će ratovati dok god ne postigne nešto što može predstaviti kao pobjedu. Bilo to priznanje ruskog Krima ili ukrajinsku neutralnost. Rusija nastavlja voditi rat unatoč zapadnim sankcijama zbog suradnje s Kinom, Iranom i Sjevernom Korejom. To su nova tržišta za prodaju ruskih energetske resursa,

ali i vojni partneri. Zasada je sigurno da ratom smanjuje mogućnost ulaska Ukrajine u NATO i EU. Obje organizacije uzimaju članove koje su uređene države i imaju sigurne granice. Zapad sigurno neće vratiti NATO na granice iz 1997. godine, ali ni Ukrajina neće brzo postati član NATO-a. Savez ne želi riskirati otvoreni rat s Rusijom. Uostalom, strateška pozicija NATO-a je ojačana ulaskom Finske i Švedske u Savez. Ukrajina, zasad, ima punu potporu Zapada, ali će i dalje ostati osporavani teritorij između Rusije i Zapada (Sakwa, 2023: 261-266).

7. Zaključak

Završetkom hladnog rata i raspadom SSSR-a, svijet je dobio priliku da napokon uspostavi globalnu stabilnost. Postojale su nade za suradnju i integraciju između Zapada i Rusije. Rusija je 1991. godine preuzela sve obveze i nasljeđe SSSR-a. Predsjednik Jeljcin je više puta izjavio kako želi integrirati Rusiju u Zapad.

Korijen problema odnosa dvije strane je u različitim koncepcijama i vrijednostima. Rusija percipira sebe kao jedinstvenu civilizaciju. Ona je dio europske civilizacije, ali ima i svoje posebnosti, vrijednosti, ciljeve i interese kojih se ne želi odreći. Od početka Moskva je smatrala da će ih Zapad prihvatiti i poštovati uvažavajući te specifičnosti. Zapadni poredak je baziran na zajedničkim pravilima i vrijednostima. Sve države koje žele postati dio Zapada ih se moraju prihvatiti i dijeliti te vrijednosti. Razlike obje strane bile su vidljive već po završetku hladnog rata. Rusija tvrdi da je hladni rat završen mirno te da nitko nije poražen. S druge strane na Zapadu se uvriježilo uvjerenje o pobjedi u hladnom ratu. Ako ne vojnoj, onda zasigurno ideološkoj i političkoj. Komunistička je poražena ideologija, a demokratski oblik vladanja je postao norma.

Budući da nije bilo nikakve mirovne konferencije nakon hladnog rata, razvile su se različite ideje o post-hladnoratovskom poretku. Rusija i Zapad imaju dvije kompletno drugačije slike daljeg razvoja Europe. Iako su obje strane istakle želju za integracijom i suradnjom, taj odnos nikada nije ostvaren. Rusija je smatrala da će nova sigurnosna slika Europe biti pluralistička. To je bila zamisao i uvjerenje nastalo za vrijeme Gorbačova. Jeljcin je dijelio njegovo mišljenje. Zapad je zastupao ideju širenja demokracije i integracije kroz već ustanovljene institucije kao što su

NATO, UN i EU. Nisu htjeli stvarati nove institucije kako bi adresirali ruske interese. Rusija je mogla prihvatiti zapadna pravila ili biti ostavljena sa strane.

Boris Jeljcin je surađivao sa Zapadom. Kao odgovor na loše ekonomsko i političko stanje, Jeljcin je vidio rješenje u suradnji sa Zapadom. Njegov prvi ministar vanjskih poslova, Andrej Kozirev, savjetovao je blisku suradnju sa Zapadom ali to se nije ostvarilo. Jedan od temeljnih uzroka sukoba obje strane je širenje NATO-a. Rusija je smatrala da je NATO nepotreban, da je relikv hladnog rata. Smatrali su da nema smisla da NATO postoji, ako sada nema više neprijatelja. Paradoksalno, Zapad vjeruje da širenje NATO-a povećava sigurnost, ali upravo suprotno se dogodilo u odnosu s Rusijom. Širenje NATO-a je smanjilo ruski osjećaj sigurnosti. Kada je Jeljcin shvatio da je širenje neizbježno, tražio je da Rusija bude uključena u odlučivanje o širenju. Rusija je bila uključena, ali ne na način na koji je to htjela, kao savjetodavac a ne partner. NATO je bio problem i za prozapadno orijentiranog Kozireva. Njegov nasljednik Primakov je bio znatno kritičniji prema Zapadu. Događaji poput rata u Bosni i NATO intervencije na Kosovu su učvrstili njegove sumnje prema Zapadu. Primakov je zagovarao i ruski zaokret prema istoku kako bi razvijali odnose s Kinom i Indijom. Rusija je ostala duboko razočarana Zapadom nakon unilateralnih zapadnih intervencija na Balkanu. Putin je pokušao ispočetka uspostaviti odnos. Period od 2000. godine je bio obilježen realističnom politikom. Putin je održavao dobre odnose sa Zapadom. Događaji poput obojenih revolucija, američke invazije na Irak i daljeg proširenja NATO-a su postale točke prijepora između dvije strane. Rusija je smatrala da američki unilateralizam šteti svjetskoj sigurnosti. Donesen je zaključak da Zapad surađuje s drugima na temelju zajedničkih vrijednosti, a Rusija je smatrala da ta suradnja treba biti bazirana na zajedničkim interesima.

Popis ruskih pritužbi je samo rastao. Putin je izložio pritužbe na sigurnosnoj konferenciji u Münchenu 2007. godine. Unilateralno proglašenje nezavisnosti Kosova je još jedna od pritužbi. Rusija je smatrala da to postavlja opasan presedan. To je i period kada Rusija postaje vanjskopolitički aktivnija i asertivnija. Putin je želio uspostaviti multipolarni svijet, a ne pristati unipolarni američki model. Kako je vrijeme odmicalo, ruska strana ocjenjuje da Zapad ne želi partnerski odnos, već odnos jačeg i onih koji mu se priklanjaju. Putin počinje aktivnije tražiti ostvarivanje ruskih interesa. Intervencija u Gruziji je jedan od tih koraka. Iste godine, NATO je

obećao Gruziji i Ukrajini članstvo u budućnosti. Rusija je nastojala zadržati utjecaj u svome „bliskom susjedstvu“ radi osiguravanja svojih strateških ciljeva. Putina je privremeno zamijenio Medvjedev, a njegovo razdoblje je okarakterizirano kao novi *reset*. Medvjedev je percipiran kao liberalniji od Putina, ali njegova vanjska politika je bila slična Putinovoj.

Putin se vraća na vlast 2012. godine i sve više kritizira zapadne politike. Trenutak koji je promijenilo sve je 2014. godina. Rusija je smatrala da je Zapad izveo puč u Ukrajini kada je predsjednik Janukovič odstupio s vlasti. Kao odgovor na to, Rusija je izvela aneksiju Krima. Od tada, Rusija je pod stalnim sankcijama Zapada. Kontra-revolucija separatista u Donbasu je bio odgovor prosvjednicima na Majdanu. Čak ni Trump, koji je javno bio simpatetičan prema Putinu, u stvarnosti nije mogao izgladiti odnose. Rusija se okrenula partnerstvu s Kinom, Indijom i Iranom. Nakon mjeseci neuspješnih pregovora, Putin se odlučuje na invaziju Ukrajine.

Sukob obje strane traje već više od trideset godina. Zapad i Rusija nikada nisu uspjeli izgraditi partnerski odnos. Obje strane imaju svoje koncepcije vrijednosti i međunarodne strukture. Ti različiti identiteti nisu adresirani, već ignorirani. Rusija se želi vesternizirati još od vladavine Petra Velikog iz 17. stoljeća. Petar Veliki je htio približiti Rusiju Europi i europskoj civilizaciji. Njegovi nasljednici su to nastavili. Tek sredinom 19. stoljeća dolazi do pojave slavenofilstva. Ovdje se pojavljuju prvi znaci želje da se Rusija odmakne od Zapada. Ipak Rusija je ustrajala u želji za integracijom sa Zapadom. SSSR je bio period u kojem je ovaj proces zaustavljen. Završetak hladnog rata i transformacija Rusije stvorili su novu priliku za integracijom. Danas smo svjedoci neuspjeha ovog pokušaja. Rusija se kompletno okrenula od Zapada. Rusija se sada zalaže se za multipolarni svijet bez zapadne hegemonije.

Ovakav ishod je rezultat činjenice da Zapad nije bio spreman Rusiji dati status ravnopravnog partnera jer Moskva nije htjela prihvatiti zapadne vrijednosti i pravila. Današnje Putinove politike ističu važnost tradicije, pravoslavnog kršćanstva i konzervativizma, a odbacuju se zapadne vrijednosti koje se smatraju dekadentnim i štetnim.

Ukrajina je postala bojno polje između dvije koncepcije međunarodnog poretka svijeta, zapadne, (koja se temelji na slobodi izbora, poštivanju pravila i integraciji), te ruske koncepcije (u prvi

plan se stavlja slobodu države da ostvaruje svoje interese, bez vanjskog miješanja). Ovo je sukob koji će i dalje trajati. Ukrajina je samo trenutno bojište. U daljoj analizi događaja treba pomno pratiti budući razvoj odnosa između Kine, Rusije, Indije i Irana. Za Rusiju će biti ključno da ne ostane izolirana nakon ovog rata. Sukob SAD-a i SSSR-a je obilježio drugu polovicu 20. stoljeća. Sukob Zapada i Rusije ima potencijal da bude jednako značajan, ako ne i veći.

Popis literature:

1. Allan, Duncan (2020) *The Minsk Conundrum: Western Policy and Russia's War in Eastern Ukraine*. London: *Chatham House*.
2. Allison, Roy (2008) Russia resurgent? Moscow's campaign to 'coerce Georgia to peace'. *International Affairs*, 84(6): 1145 - 1171.
3. Arbatova, Nadezhda(2019) Three Faces of Russia's Neo-Eurasianism. *Survival*, 61(6):7-24.
4. Asher, Emma (2016) Not-So-Smart Sanctions: The Failure of Western Restrictions Against Russia. *Foreign Affairs*, 95(1):114-123.
5. Barić, Robert (2002) Operacija Allied Force i ograničenja zračne moći. *Polemos*, 1(2): 177-214.
6. Bebler, Anton (2015). Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict. *Romanian Journal of European Affairs*, 15(1): 35-54).
7. Boban, Davor i Cipek, Tihomir (2017) *Politički sustav Rusije*. Sarajevo: Plejada.
8. Bojang, B.S. Malang (2016) The Hidden Agenda Behind the Invasion of Iraq: The Unjust War Over Iraq in 2003. *Central European Journal of Politics*, 2(2): 1-14.
9. Cadier, David (2018) The Geopoliticisation of the EU's Eastern Partnership. *Geopolitics*, 24(1): 71–99
10. Calzini, Paolo (2008) Vladimir Putin and the Chechen war. *Italian Journal of International Affairs*, 40(2): 19-28.
11. Donaldson, H. Robert i Noguee, L. Joseph (2014) *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. New York: Routledge. Peto izdanje.
12. Donaldson, H. Robert i Nadkarni Vidya (2024) *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. New York: Routledge. Šesto izdanje.
13. Dugin, Aleksandar (2014) *Eurasian Mission : An Introduction to Neo-Eurasianism*. London: Arktos.
14. Eldani, Mur-hamida i Eldani, Abdulhamid (2023) The USA And Russia Political Relationship After The 9/11 Attack. *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, (1): 65-74.
15. Götz, Elias (2022). Near Abroad: Russia's Role in Post-Soviet Eurasia. *Europe-Asia Studies*, 74(9): 1529-1550.

16. Groitl, Gerlinde (2023) *Russia, China and the Revisionist Assault on the Western Liberal International Order*. London: Palgrave Macmillan.
17. Hill, H. William (2018) *No Place for Russia*. New York: Columbia University Press.
18. Hinnebusch, Raymond (2007) American invasion of Iraq : causes and consequences . *Perceptions*, 12(1): 9-27.
19. Ilnytskyj, Oleh S. (2007) 'Imperial Culture' and Russian–Ukrainian Unity Myths. U: Velychenko, Stephen (ur.) *Ukraine, the EU and Russia* (52-66) London: Palgrave Macmillan.
20. Jarrett, Mark (2013) *The Congress of Vienna and its Legacy: War and Great Power Diplomacy after Napoleon*. London: Bloomsbury Academic.
21. Kappeler, Andreas (2004) The Ambiguities of Russification. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 5(2): 291-297.
22. Katz, N. Mark (2003) Playing the Angles: Russian Diplomacy Before and During the War in Iraq. *Middle East policy*, 10(3): 43-55).
23. Ker-Lindsay, James (2013) Preventing the Emergence of Self Determination as a Norm of Secession: An Assessment of the Kosovo 'Unique Case' Argument. *Europe-Asia Studies*, 65(5):837-856.
24. Kramer, Mark (2009) The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia. *The Washington Quarterly* 32(2): 39-61.
25. Kyrydon, Alla i Troyan, Serhiy (2022) The Russian-Ukrainian War: Basic Preconditions and Causes. *Balkan Social Science Review*, 20(1): 157-179.
26. Larsdotter, Kersti (2012) The Development of a NATO Strategy in Bosnia-Herzegovina. U: Edström, Hakan i Gyllensporre, Dennis (ur.) *Pursuing Strategy: NATO Operations from the Gulf War to Gaddafi* (60-82) London: Palgrave Macmillan
27. Leichtova, Magda (2014) *Misunderstanding Russia Russian Foreign Policy and the West*. Routledge.
28. Leigh-Phippard, Helen (1998) The Contact Group on (And in) Bosnia: An Exercise in Conflict Mediation? *International Journal*, 53(2):306-324
29. Liu, Fenghua (2022) Russia's Foreign Policy Over the Past Three Decades: Change and Continuity. *Chinese Journal of Slavic Studies*, 2(1): 86-99.

30. Lundestad, Geir (2012) *The Rise and Decline of the American 'empire'*. London: Oxford University Press.
31. Lyukanov, Fyodor (2008) Russia–EU: The Partnership That Went Astray. *Europe-Asia Studies*, 60(6): 1107-1119.
32. Maass, Anna-Sophie (2017) *EU–Russia Relations, 1999–2015 From courtship to confrontation*. London: Routledge.
33. McFaul, Michael i Kass, Bronte (2019) Understanding Putin’s Intentions and Actions in the 2016 U.S. Presidential Election. U: McFaul, Michael (ur.) *Securing American Elections* (1-16) Stanford: Stanford University.
34. Morrissette, Jason J. (2010) Rationality and risk-taking in Russia’s Frst Chechen War: toward a theory of cognitive realism. *European Political Science Review*, 2(2):187-210.
35. O’Loughlin, John , Toal, Gerald i Kolosov, Vladimir (2017) Who identifies with the “Russian World”? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria. *Eurasian Geography and Economics*, 57(6): 745-778.
36. Raos, Marinko (2016) Umjereni konstruktivizam Alexandera Wendta. U: Jović, Dejan (ur) *Konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa* (111-146) Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
37. Rotaru, Vasili (2019). *Russia, the EU, and the Eastern Partnership*. Stuttgart: Ibidem Press.
38. Sakwa, Richard (2015) ‘The Death of Europe? Continental Fates after Ukraine’. *International Affairs*, 91(3): 553–579.
39. Sakwa, Richard (2015) *Frontline Ukraine : Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris.
40. Sakwa, Richard (2017) *Russia against the Rest. The Post-Cold War Crisis of World Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
41. Sakwa, Richard (2020) *Russian Politics and Society*. London: Routlege.
42. Sakwa, Richard (2021) Sad delusions: The decline and rise of Greater Europe. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1): 5-18).
43. Sakwa, Richard (2023) *The Lost Peace*. London: Yale University Press.
44. Stent, Angela (2019) *Putin's World: Russia Against the West and with the Rest*. New York: Twelve.

45. Tsygankov, Andrei P. (2016) *Russia's Foreign Policy .Change and Continuity in National Identity*. London: Rowman and Littlefield.
46. Tsygankov, Andrei P. (2023). *The "Russian Idea" in International Relations*. London: Routledge.
47. Voitovich, Sergei A. (1993) The Commonwealth of Independent States: An Emerging Institutional Model. *European Journal of International Law*, 4(3):403–417
48. Weller, Marc (1999)The Rambouillet Conference on Kosovo, *International Affairs*, 75(2): 211–251.
49. Wendt, Alexander (1992) Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46 (2): 391-425.

Internetski izvori:

- Putin, Vladimir (2021) Article by Vladimir Putin "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians". <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/66181> Pristupljeno 25.6.2024.
- Bbc.com (2024) Alexei Navalny: Dissent is dangerous in Russia, but activists refuse to give up. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68395030> Pristupljeno 19.4.2024.
- Consilium.europa.eu (2024) EU single market. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/deeper-single-market/> Pristupljeno 19.4.2024.
- Nato.int (2024). NATO member countries. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm Pristupljeno 8.5.2024.
- New York Times (2008). Medvedev Warns Again Against NATO Expansion. <https://www.nytimes.com/2008/09/12/world/europe/12iht-georgia.4.16107993.html> Pristupljeno 14.5. 2024.
- Putin, Vladimir (2007) *Speech at the Munich Conference on Security Policy*, 10.2.2007. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> Pristupljeno 13.5.2024.
- Rankin, Jennifer (2016) Ex-Nato head says Putin wanted to join alliance early on in his rule. *The Guardian*. [Ex-Nato head says Putin wanted to join alliance early on in his rule | Nato | The Guardian](https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/putin-nato-alliance) Pristupljeno 31.8.2024.

Williams, Daniel (1994). Yeltsin, Clinton Clash over NATO's Role. *Washington Post*.

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1994/12/06/yeltsin-clinton-clash-over-natos-role/19b7b3a1-abd1-4b1e-b4b2-362f1a236ce9/> Pristupljeno 30.4.2024.

Sažetak:

Svrha ovog rada je bila objašnjavanje jednog od uzroka rata u Ukrajini. Istraživanje je drugačije od drugih jer pristupa problemu iz kuta odnosa između dvije velike sile. Rad istražuje odnos između Rusije i Zapada, dva moćna aktera, čiji je odnos kulminirao sukobom u Ukrajini. Rad analizira događaje i situacije koje su utjecale na promjene odnosa te detektira ključne točke u razvoju odnosa. Ustanovljeno je da je jedna od glavnih prijepornih točaka odnosa različito shvaćanje međunarodne i sigurnosne okoline. Percepcije obje strane se mijenjaju i utječu na ponašanje i odnos. Ruska očekivanja o zajedničkom sigurnosnom okviru nisu ispunjena. Zapad nije uspio integrirati Rusiju pa se Rusija okreće drugim saveznicima. Rusija napada Ukrajinu kako bi jasno pokazala da je spremna štititi svoje interese i povući liniju kao odgovor zapadnom unilateralizmu. Rad doprinosi time što nudi svježju perspektivu i objašnjava ovaj sukob na drugačiji način od klasičnih istraživanja. Pojašnjava sukob na razini odnosa i dokumentira taj odnos kroz period od nastanka Rusije do danas.

Ključne riječi: Rusija, Zapad, Ukrajina, percepcije, odnos.